

Četvrtak, 2. decembar 2004.

Svedok Vukašin Jokanović

Otvorena sednica

Optuženi je pristupio Sudu

Početak u 9.05 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs (Nice), nastavite sa unakrsnim ispitivanjem.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prvi dokazni predmet je spreman, časni Sude, kao što sam i obećao. On može da bude podeljen. Objasniću vam o čemu se radi. To je set javnih materijala. Možda ću uspeti da se pozabavim svakom stranicom, možda i ne, obzirom da je vreme kratko, a oblast koju treba da pokrijem sa ovim svedokom velika. Mislim da je mnogo bolje da imamo skup javnih materijala u hronološkom redu. Ukoliko treba da izvršim selekciju, možemo da koristimo numeracije koje se nalaze na vrhu, u desnom uglu, kako bismo na pravilan način prolazili kroz ovaj dokazni predmet. Ukoliko ne prođem kroz sve strane, Pretresno veće može da donese odluku da, na kraju, neke od njih povuče. Ipak, izgleda da je mnogo bolje da ga imamo i da ga koristimo na ovakav način. Gledamo, bojim se, samo u englesku verziju, gospodine Jokanoviću. Molim poslužitelja da ovo postavi na grafoskop i da se kopija da optuženom. Radi se o drugoj strani dokumenta kojim smo se bavili juče popodne, članak iz "Njujork tajmsa" (New York Times) od 12. jula 1982. godine. Gledali smo navode iz intervjua gospodina Jokanovića i, da sumiramo,

gospodine Jokanoviću, vi ste u ovim novinama naglasili da je bilo četiri glavna razloga za odlazak Srba sa Kosova, zar ne: socio-ekonomski, normalna migracija, neprijateljski socio-politički uslovi, direktni i indirektni pritisci.

SUDIJA KVON: Grafoskop treba da pokaže gornji deo?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izvinjavam se. Da li je to tačno, gospodine Jokanoviću?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Mislim da je tačno. Ja sam sigurno šire govorio, a to je jedan deo koji je dotični novinar odabrao da objavi. Sigurno da sam ja šire govorio o toj problematici. Ne samo ovaj citat.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, hvala vam. Danas moramo da budemo veoma brzi, gospodine Jokanoviću, jer, u svetlu vašeg jučerašnjeg svedočenja ima mnogo toga što moramo da pokrijemo. Međutim, ono čime želim da se bavim je sledeće: u ovom članku, koji je objavljen imali ste mogućnost da objasnite kakva je bila situacija. Vi u njemu ništa niste rekli o ubistvima Srba koja su počinili Albanci, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa iz ovog članka se vidi da je to rek'o moj prijatelj i kolega Hoti (Beqir Hoti). Verovatno da sam i ja rek'o, ali novinar nije hteo na dva mesta da ponavlja iste podatke.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi pominjete jedan incident, mislim. Ali suština je u tome da se uopšteno ne žalite na ubistva. Žalite se na druge vrste pritisaka. To ćemo pogledati malo kasnije, ali se ne žalite, u ovoj fazi, na ubistva?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Mogu li da ponovim?

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Miloševiću.

prevodioci: Mikrofon, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pitanje nije korektno, jer je gospodine Jokanović upravo objasnio da je novinar odabrao da citira drugog funkcionera, Albanca, u vezi sa ubistvima, a da je on govorio šire. Prema tome, to da se on ne žali na ubistva uopšte ne dokazuje ovaj članak.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude ...

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, to zapažanje može da bude tačno, ali i ne mora. Nisam savim siguran da li je, ali moram da protestujem zbog toga što optuženi stalno prekida i daje komentar na svedočenje. Gospodine Jokanoviću, želeo sam da ukažem na sledeće: ako je vaš opis koji ste juče dali o situaciji na Kosovu tačan i ako su ubistva bila značajan deo vaših briga, onda bi to bila prva stvar koju biste rekli novinaru i to detaljno, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Gospodine, tužioče Najs, verovatno smo gospodin Hoti i ja bili zajedno kada smo razgovarali sa tim novinarom. On je odabrao jedan deo od Hotija, jedan deo od mene. Uglavnom, to pokriva i ta ubistva. Nisam ja imao nikakvog razloga, ovaj, da ne pomenem ono što je očigledno, što je pomenuo moj kolega, Albanac, Hoti. Stvar je uređivačke politike i stvar je novinara da dva puta ne ponavlja iste podatke, ako smo nas dvojica radili u istoj organizaciji i faktički u istoj prostoriji.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Najs, možete li da mi kažete gde gospodin Hoti govori o ubistvima?

TUŽILAC NAJS: Pa, on ne govori. Upravo sam zato i hteo da ukažem. Reč je o jednom ubistvu. Moram sada da idem dalje, jer imam malo vremena.

SUDIJA BONOMI: Dakle, on to nije pomenuo? To je rekao novinar.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da. Upravo tako. Moja poenta ostaje ista. Nakratko ćemo se vratiti u prošlost. 1968. godine došlo je do pobune studenata i to su bile pobune širom Evrope (Europe), posebno u Parizu (Paris), je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Bile su pobune studenata u Evropi, tako je. Ali ove pobune na Kosovu nisu imale taj karakter, već su imale drugi karakter, o kome sam ja juče govorio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A savezne vlasti su tamo poslale vojsku, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Jeste. Delimično je vojske imalo na Kosovu. Verovatno su je i poslali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. 1981. godina? Socijalni nemiri na Kosovu, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nisu socijalni nemiri, nego su velike, masovne, agresivne demonstracije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali je tamo, svakako, ponovo poslata vojska?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tamo je vojska pozvana od komiteta pokrajine Kosova da se pojavi jer policija, koja je bila na Kosovu, u kojoj su pretežno bili Albanci, nije mogla da suzbije te demonstracije zbog nasilništva i agresivnosti. Vojska nije suzbijala demonstracije. Vojska je samo obezbedila ključne objekte državnih i drugih institucija.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ukoliko jasno shvatam situaciju, gospodine Jokanoviću, da li vi tvrdite da su za sve krivi kosovski Albanci? Da li je tako? Da li vi to svedočite?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Moje svedočenje nije to. Ja ne okrivljujem kosovske Albance i nemojte pokušavati da me zamerite sa velikim brojem prijatelja Albanaca. Moje svedočenje je u odnosu

na Albance koji su se zalagali za otcepljenje Kosova od Srbije, za separatiste i nacionalnost i jasno pravim razliku između nacionalista, šovinista i albanskog naroda.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: 1981. godine, Srbija, Kosovo i Vojvodina su potpadale pod Ustav iz 1974. godine. Po tom Ustavu, samo da objasnimo u generalnim crtama, Srbija nije bila centralizovana republika. Naprotiv, pokrajinski organi su imali vlastitu odgovornost prema tom Ustavu, za primenu republičkih zakona, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. O tome sam juče govorio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na žalost, iako ćemo možda biti u mogućnosti da to prevedemo, ti članovi nisu prevedeni na engleski. Moraću da rezimiram njihovu suštinu. Vi znate, gospodine Jokanoviću, zar ne, da istorija koju ste juče ovde opisali je, u stvari, istorija u kojoj je ovaj optuženi zavodio centralizaciju vlasti u Srbiji. O tome je reč. Time ćemo se detaljno baviti, ali da ukratko rezimiramo. Da li prihvatate da se baš to dešavalo?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vi ste, gospodine tužioče Najs napravili komentare sa kojima se ja ne slažem. Prvo, ja se nisam bavio istorijom. Ja nisam istoričar. Ja sam govorio o događajima u kojima sam neposredno učestvovao. Moje svedočenje želim da bude samo o onome gde sam ja bio neposredno prisutan i ono što ja neposredno znam. A o centralizaciji koju pripisujete gospodinu Miloševiću, to je iz mog svedočenja juče jasno proizašlo, da se radi samo o vraćanju osnovnih državnih funkcija Republici Srbiji, koje svaka republika ima, a da su sve ostale autonomne oblasti ostale nedirnutе i nije niu čemu promenjen položaj Pokrajine u Federaciji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kasnije ćemo da se bavimo promenom. Da ostanemo sada na Ustavu iz 1974. godine. Prema članu 296, ova decentralizovana republika mogla je neposredno, direktno i legalno da deluje kroz svoje pokrajine, ukoliko bi došlo do takvih okolnosti, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja ne znam na koji Ustav se pozivate? Koji je član 296? Je li to Ustav Srbije? Je li to savezni Ustav? Je li to Ustav Kosova? Je li to neki zakon?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: O Ustavu Srbije iz 1974. godine. Član 296, na primer, dozvoljava centralnoj vladi Srbije da se direktno bavi opštinskim organima, da ne ide preko pokrajinskih organa u određenim vanrednim okolnostima. To je primer prema kome Ustav daje ta ovlašćenja u opravdanim okolnostima, da centralna vlast ostvari kontrolu. Da li je vama to poznato?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Voleo bih da pročitate taj član ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Jokanoviću, molim vas, sačekajte trenutak. Gospodin Milošević želi nešto da kaže.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Želim da vas pitam? Da li treba gospodin Najs da pred svedoka stavi dokument? On ovde govori o Ustavu, govori o članu. Valjda svedok treba da pročita taj član i da mu ga objasni, a ne da ga interpretira gospodin Najs i to pogrešno.

SUDIJA ROBINSON: Ako svedok želi da vidi taj član, možemo da ga stavimo na grafoskop.

TUŽILAC NAJS: Ja mogu to da mu dostavim na srpskom. Jednostavno nemam vremena. Naše mogućnosti prevođenja su bile potpuno ...

SUDIJA ROBINSON: Dajte mu ga, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Dajte mu. Moram da kažem da teret prevođenja, koji nam je nametnuo dokumentima, koji su uvedeni juče ...

prevodioci: Gospodin Najs je isključio mikrofoni.

SUDIJA KVON: Gospodine Najs, da li je u toku prevod celog Ustava?

TUŽILAC NAJS: Ne.

SUDIJA KVON: Prilično je čudno da to nemamo u ovom trenutku?

TUŽILAC NAJS: Pa, časni Sude, situacija je takva da su relevantni delovi koji su nama trebali, prevedeni u ranijoj fazi. Optuženi je pokrenuo ovo pitanje, a nije obezbedio prevod. Sećate se da je jedan od dokumenta koji je uveden juče, nije bio preveden, uključujući i veliki pasus u kome se nalaze reči optuženog. Nama se učinilo da uprkos ostalim prioritetima, taj pasus treba da ima prioritet, ali u svetlu resursa koje smo imali na raspolaganju, to nismo mogli juče da ostvarimo.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Najs, da li je ovaj dokument obelodanjen ranije, u toku prepretnog postupka, pre početka izvođenja dokaza Odbrane?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovaj konkretni dokument je došao do nas pre nekoliko dana i to je bio neprevedeni dokument, a mi smo očekivali da ćemo uspeti, na neki način, da ga prevedemo. Naime, nadali smo se da će Odbrana obezbediti prevod i nismo hteli da dupliramo prevođenje. Međutim, tek smo juče shvatili da ćemo morati to da radimo. Gospodine Jokanoviću, da li ste imali mogućnosti da pogledate član na koji sam vas uputio?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ja sam u pravu kada sam rekao, zar ne, da su postojala ovlašćenja u Srbiji, u Beogradu, da se deluje direktno, ukoliko okolnosti to opravdavaju?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vi ste samo delimično u pravu, jer taj član govori da u oblasti narodne odbrane, kada je nešto hitno, kad je hitni slučaj, da pokrajinski organi, preko odgovarajućih organa, da republički organi, preko odgovarajućih pokrajinskih organa opšte sa opštinskim organima, a u hitnim slučajevima mogu, ako je to

hitno, da se obrate opštinskom organu, ali su dužni da obaveste pokrajinski organ, tako da to uopšte ne menja ni u čemu ono što sam ja govorio. Srbija nije imala ovlašćenja ni u oblasti narodne odbrane, nego je to morala da ostvaruje preko pokrajinskih organa.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tako je. Sledeća stvar. Tokom čitavog perioda, naravno, Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije je sam po sebi dozvoljavao da savezne vlasti intervenišu, kao što su to već učinile ranije i poslale vojsku 1968. godine, što je bilo pre ovog Ustava, ali i 1981. godine, što je bilo nakon ovog Ustava, da se bave problemima i pobunama. Je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vojska je bila jedinstvena organizacija u Jugoslaviji i mogla je da se upotrebi samo ako najveći organ Jugoslavije proglasi vanredno stanje i donese takvu odluku. Inače, za sprovođenje odluka i saveznih organa bili su nadležni pokrajinski organi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Između 1981. godine i mislim 1986. godine, vi ste bili Sekretar Saveza komunista Kosova, je li tačno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Jedan od Izvršnih sekretara u pokrajinskom Komitetu. Nisam, na žalost, bio Sekretar pokrajinskog Komiteta, nego jedan od Izvršnih sekretara. Oduzelo bi puno vremena ako bi vam objasnio organizaciju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je dovoljno. Hvala. Da bismo išli redom, od 1986. godine, do 1988. godine vi ste bili član Predsedništva Kosova, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, kada pominjemo 1986. godinu, desilo se nekoliko stvari. Prvo, "Memorandum" Akademije. Dobro poznati "Memorandum" je procurio u javnost ili je objavljen, šta god da je od toga tačno, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: O "Memorandumu" se na

Kosovu mnogo pričalo, a malo ko ga je pročitao. Ja sam iz svoje lične radoznalosti uspeo da ga pročitam, a održani su brojni sastanci gde se pričalo o "Memorandumu" i to su pričali ljudi koji ga nisu ni pročitali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Juče ste nam rekli da je Ivan Stambolić bio osoba koja je pokrenula proces reformi. Pre nego što je ubijen, Ivan Stambolić je napisao jednu knjigu. Bojim se da ovo opet nadmašuje prevodilačke mogućnosti koje su mi na raspolaganju. Reč je samo o šest redova koje želim da svedok pročita. Molim da se to stavi na grafoskop?

SUDIJA ROBINSON: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovde imam originalnu knjigu. Ovo je u ERN formatu. Ovde se nalazi knjiga koju imam u ruci. Registrovana verzija je ovde. Gospodine Jokanoviću, da li biste bili ljubazni da pročitate. Uzgred rečeno, knjiga je napisana u obliku pitanja i odgovora tako da pitanje mora da se pročita od reči do reči, "Ipak, izborili ste se" i onda odgovor. Molim vas, pročitate to naglas?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ovo, da, je l' odatle? "Godine 1986.", je l' to mislite? "Parlamenti konačno donose odluku da se pristupi promenama Ustava SFRJ i Ustava Srbije u onim delovima koji se odnose na položaj Srbije i Pokrajine u njoj. Tad sam mislio da smo zaplivali maticom promena na bolje. Na žalost, kao što znate, tada su se podhitno uključile snage otpora, spremne na drugu vrstu promena i to na silu i na gore". Što se tiče vašeg pitanja da je Ivan Stambolić pokrenuo promene, to nije tačno. Promene su pokrenute mnogo pre 1986. godine, još od 1981. godine, a Ivan Stambolić je predsedavao jednom prvom sastanku na kome sam ja prisustvovao i ja nisam rekao da je on pokrenuo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što krenemo dalje, vratiću se i kasnije na jedan citat iz Stambolićeve knjige, prvo da se pozabavimo knjigom Raifa Dizdarevića, poreklom iz Bosne, koji je bio predsed-

nik Predsedništva 1988. godine i 1989 godine. Da li je on neko u koga biste vi sumnjali u odnosu na stvari koje je opisao?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ne bih rekao za neku veliku sumnju, ali istovremeno nemam puno poverenja i posebno kada se dođe do naknadne pameti, jer posle bitke mnogi generali su pametni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nemam tu knjigu ovde sa sobom, ali imam zabelešku o onome što se nalazi u toj knjizi. Ako je on izrazio gledište da su događaji iz 1981 godine, koji ste vi opisali, na način na koji ste ih opisali, da je to dalo povoda da se povećaju tendencije srpskog nacionalizma. Da li biste se vi s tim složili?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vi želite da mi nametnete da je to izazvalo srpski nacionalizam. Ja sam govorio o pogoršanim međunacionalnim odnosima, o zahlađenim međunacionalnim odnosima, o nesigurnosti i bezperspektivnosti Srba i o pritiscima na Srbe koji su se okupljali i tražili pomoć za ostvarivanje svojih osnovnih ljudskih prava za normalni život.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, nisam vas to pitao. Nisam vas pitao da li je to sve izazvao srpski nacionalizam. Ja sam vas samo pitao, možda nam možete pomoći oko toga, da li su događaji iz 1981. godine doveli do toga da su se sve veće tendencije srpskog nacionalizma izrazile? Bio sam vrlo oprezan u izboru svojih reči. Da li se slažete sa mnom?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ne slažem se. Vi govorite o sve većim tendencijama srpskog nacionalizma, a ja govorim o neravnopravnom položaju Srba i o pritiscima na Srbe i Crnogorce radi iseljavanja. Ovo odudara od zaključaka i dokumenata svih organa u Federaciji Jugoslaviji, u pokrajini i u Republici Srbiji. Ovo je naknadna formulacija koja ne odgovara pravom stanju stvari i dokumentima, koji su, i ocenama koji su, u tom vremenu od zvaničnih organa formulisane i usvojene.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Krajem decembra 1981. godine, kada ste

bili na položaju u komunističkoj partiji, koju ste opisali, dogodila se trodnevna sednica Centralnog Komiteta srpskih komunista. Da li se sećate da li ste bili prisutni na tom sastanku?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: 1981. godine ja nisam bio u komitetu, ja sam bio u izvršnoj vlasti pokrajine. Bio sam član Izvršnog veća i pokrajinski Sekretar za zakonodavstvo i nisam bio član Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije nikada.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, niste bili na tom sastanku u bilo kom svojstvu?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nisam bio na tom sastanku u bilo kom svojstvu. U svom životu sam samo jednom prisustvovao ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Vratimo se onda na početak procesa reformi. Čuo sam šta ste govorili o ranijem sastanku. Ali, Ivan Stambolić kaže da je mislio "da smo krenuli maticom promena na bolje. Na žalost, kao što znate, tada su se podhitno uključile snage otpora spremne na drugu vrstu promena i to na silu i na gore". Gospodine Jokanoviću, da li je ovo stav i hteo bih to da izrazim objedinjeno, kako biste imali priliku da odgovorite: da li je to stav da je proces reformi, kao i pojavljivanje "Memoranduma", otvorilo mogućnosti da ovaj optuženi, ako na bilo koji način usvoji mišljenje "Memoranduma", čak i prećutno, je iskoristio proces reformi kako bi utvrdio i ojačao svoju moć?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja se sa vašom konstatacijom ne slažem i mislim da to nije tačno. A što se tiče ovog pasusa iz knjige Ivana Stambolića koja je verovatno naknadno mnogo godina napisana od tog vremena i od tog perioda, on ne govori o kojim snagama koje žele na silu i na gore, tih snaga koje su želele na silu, one su pre svega bile na Kosovu. On ne govori o kojim snagama.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, pritisak za reformu Ustava nije dolazio od kosovskih Albanaca, zar ne? Dolazio je od komunističke partije iz Beograda, od Srba?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Reč "pritisak" je neodgovara-

juća. Same demonstracije 1981. godine su pokrenule kritike i zahteve za promenu Ustava iz 1974. godine. Ti zahtevi i kritike su bile, na Kosovu, u Srbiji i u Federaciji, a te zahteve je razmatrao Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije, u kome su uključeni komunisti iz svih republika i pokrajina i u koji je uključen i veliki broj Albanaca sa Kosova. I nije se radilo u pritisku već o predlogu da se sagledaju ustavna rešenja kako bi se obezbedilo ostvarivanje zajedništva i jedinstva u Republici Srbiji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sledeći javni dokument je onaj koji počinje na stranici, koja u desnom gornjem uglu ima broj 619. Molim da se to stavi na grafoskop. Dok se to priprema za stavljanje na grafoskop, gospodine Jokanoviću, imajte na umu da me ovde zanimaju nekoliko stvari. Konkretno tri, u ovom slučaju. Kao prvo, da li je izveštavanje međunarodne štampe bilo fer zbog navoda koji su izneti pred ovim Sudom da su međunarodni mediji bili u rukama Amerikanaca ili neke drugoj zapadne zavere. Drugo, šta ste vi sa njima razgovarali i treće, kakvi su bili dokazi onoga što se zaista događalo na terenu. Nemam vremena da prođem kroz čitav novinski izvještaj, ali se nadam da ćemo to moći da uradimo putem odlomaka koje budem izabrao. Ovo je iz "Vašington Posta" (Washington Post) od 29. novembra 1986. godine. U prvom odlomku se govori o rastućim napetostima i hteo sam brzo da prođem kroz to, da ne gubimo vreme. U drugom pasusu se kaže: "Od izbijanje pobune 1981. godine, vlasti Autonomne Pokrajine Kosovo su bile suočene sa stalnim izazovom separatista i nacionalističkih grupa među većinskim albanskim stanovništvom. Više od hiljadu ljudi je bilo zatvoreno zbog toga što je tražilo nezavisnost". Verovatno čitam brzo. Usporiću. "Značaj ovog sukoba bio je pojačan te godine pojavljivanjem zabrinutosti među jugoslovenskim Srbima zbog prisilnog iseljavanja Srba sa Kosova pod pritiskom Albanaca. Mali zemljoradnici", zatim ću nešto da preskočim da bih uštedeo vreme, "su konstantno napuštali gradove u Pokrajini i mala srpska sela. Iz njih je više od 10.000 ljudi emigriralo od 1981. godine, u ukupnom broju od 220.000. Albansko stanovništvo ima najveći

prirodni priraštaj u Evropi. Lokalni Srbi tvrde da su pokrajinske vlasti, u rukama Albanaca, uskratile zaštitu od nasilnih napada, potpisivali su peticije i organizovali demonstracije u Prištini (Prishtine), te slali predstavnike da podrže njihovu stvar u Beogradu. To je pokrenulo nacionalistička osećanja među Srbima izvan Kosova i pokrenulo zahteve intelektualaca, čak i srpskih komunističkih, političkih vođa, za ustavnim promenama, kao i da se preduzmu druge drastične akcije, kako bi se zaustavilo iseljavanje i uspostavila ponovna srpska kontrola nad Kosovom. Srpski ispadi su, sa druge strane, prouzrokovali zabrinutost čelnika ostalih pet jugoslovenskih republika koji se slažu sa nekim pritužbama, ali su isto tako oprezni zbog srpskih nacionalnih aspiracija". Zatim dolazimo do vas, gospodine Jokanoviću. "U poslednjoj delegaciji Srba u poseti u Beogradu ovog meseca ... gospodin Jokanović je upozorio da će uzeti oružje ako se nastavi ovakva situacija sa Albancima". Isto tako ste upozorili na sledeće: "Ovo treba vrlo ozbiljno razmotriti, to je upozorenje i treba ga shvatiti na takav način", rekao je Vukašin Jokanović, 'moramo poduzeti hitne mere da bismo ponovno stekli poverenje ovih ljudi'". Ovde ću stati. Jeste li u tom trenutku mislili da je to nešto što traži da se u ruke uzme oružje?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nikad u životu nisam izgovorio takvu reč i nikad nisam tražio da se uzme oružje. Sva moja izlaganja i svi moji nastupi bili su da se očuva mir i da nam je osnovni zadatak mir, razgovor, dijalog, a ne oružje, jer oružje će naneti ogromne žrtve i nesreću i Srbima i Albancima. Ovo je verovatno neka proizvoljna priča, koja je pravljena ... I nema veze sa istinom.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Molim vas, gospodine Robinson (Robinson), svedok odgovara na nešto što u članku ne postoji. Nema u članku nigde da je svedok rekao da se uzme oružje. Ovde lepo kaže da je Vukašin Jokanović rekao da treba stvari uzeti vrlo ozbiljno i kaže: "moramo da preduzmemo urgentne mere da povratimo poverenje ..."

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, mislim da se previše branite svedoka. On se može pobrinuti za sebe i to je do sada radio. Ne morate toliko da intervenišete.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson ...

SUDIJA ROBINSON: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pretpostavljam da ćete se složiti da svedok treba da ima tekst članka o kome se pita. Jednostavno ne može na taj način da prati ovakvo ispitivanje. Moramu se dati tekst da može da ga pročita.

SUDIJA ROBINSON: Da, ako želi tekst. Da li želite da dobijete tekst?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Poštovani Sude, ja molim da gospodin Najš ne koristi moje neznanje engleskog jezika i da mi pripisuje ono što ja nikad u životu nisam rekao. A, ovde postoji neki tekst na engleskom, a ja to ne razumem. Mislim da nije fer da se javno kaže da sam ja taj koji je prizivao oružje, što je potpuna neistina i uvreda.

SUDIJA ROBINSON: Mislim da ste se sa time bavili na sasvim dobar način, gospodine Jokanoviću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Osim te opservacije u zapadnim medijima, konkretno u "Vašington Postu", koju smo do sada pročitali, da li prihvatate da je to dobar opis onoga što se događalo na Kosovu 1986. godine?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: U tom opisu, onako kako ste vi pročitali, ima delimične istine, ali to nije puna istina, već onako kako je novinar video.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na dnu ove stranice se daje dodatno objašnjenje. Tu stoji: "Paket mera je usvojen kako bi se usporilo iseljavanje, uključujući i zabranu prodaje zemlje od strana pripadnika

jedne etničke grupe drugoj." Zatim prelazimo na sledeću stranu. Vrh stranice 620. "Čak i kratka poseta Kosovu, koja je, otprilike, pola veličine države Merilend (Maryland), brzo otkriva nešto što se čini snažnim korenima etničkih tenzija". Onda se citirate vi, gospodine Jokanoviću: "Zakoni nikada neće zaustaviti iseljavanje". Zakon," čini mi se da se govori o zakonu koji zabranjuje prodaju zemlje, "prihvataju samo oni koji zaista ne žele da se isele". Ovde ću stati. Da li je to, u stvari, vaše mišljenje da zakoni ne bi zaustavili iseljavanje?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Pa, verovatno da je to moje mišljenje bilo tada u tom momentu jer zakoni o zabrani prodaje sigurno da ne mogu da zaustave iseljavanje jer postoje niz drugih načina i varijanti da se izigra zakon i to me je sigurno motivisalo da tako kažem. Ja sam se zalagao za vraćanje poverenja, za sigurnost, za dobre međukomšijske, međunacionalne odnose, za prekid bilo kakvog oblika nasilja, a ne zakona da neko prodaje svoju imovinu, da ne može da prodaje ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada nešto sa dna stranice, "Od nemira 1981. godine, došlo je do nekoliko ubistava. Ali u tri meseca, julu, avgustu i septembru, vlasti su objavile da su Albanci izvršili 34 napada na Srbe. Dva silovanja prouzrokovala su žestoke demonstracije u blizini Prištine i motivisale na zadnju posetu ljute delegacije koja je odmarširala na savezni Parlament u Beogradu". Da li je to tačna slika? Pokušavamo da dobijemo preciznu i tačnu sliku, ne stanovište jedne ili druge strane. Dakle, kada se ovde govori, o nekoliko ubistava iz 1981. godine, u tri meseca 34 napada i dva silovanja, da li je to novinar adekvatno opisao?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam rekao, a i ponovo da kažem, da su pojačani pritisci nakon demonstracija 1981. godine, tako da je verovatno moguće da je to. Možda je i podatak tačan, da je samo za tri meseca 34, ovaj, nasilna akta bilo i dva silovanja. Podatke ja tačne ne znam, ali nemam razloga da sumnjam. Uglavnom, nepobitna je istina da su nakon demonstracija pojačani pritisci i napadi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zadnja stvar iz ovog članka govori o

nečem drugom. Molim vas da objasnite sudijama vaše iskustvo kako su se ove ekonomsko migracije, u jednom svom delu, događale? Ako pogledamo gornji deo stranice neko ko se zove Abraši (Abrashi), nisam siguran da li je on identifikovan u potpunosti, objašnjava sledeće: "Da vam objasnim psihologiju albanskog seljaka, vezano za zemlju", rekao je Abraši, koji je i sam Albanac. "Vekovima su ti ljudi definisali svoje postojanje i svoju vrednost kroz zemlju. Spremni su da učine velike žrtve, da rade 30 godina, da idu u inostranstvo i da rade, da žive u užasnim uslovima kako bi prikupili dinar po dinar, novac, da kupe komad zemlje. Zemlja mora biti u blizini ostatka porodice. Za to su spremni da plate bilo koju cenu. Cena zemlje na Kosovu, bez obzira na njegovo siromaštvo je pet puta veća nego u Srbiji i obično iznosu od oko 35.000 dolara za hektar dobrog poljoprivrednog zemljišta", rekao je Abraši. "Novinari su objavili o prodaji poljoprivrednih dobara za više od jedan milion dolara. Kao rezultat toga Srbi, koji za razliku od Albanaca imaju privlačne alternative izvan provincije, imali su snažan razlog da prodaju svoju zemlju Albancima. On kaže da su se oni Srbi, koji su ostali, suočili sa uznemiravanjem". Sada bih hteo da se usredsredim. Ovaj opis načina kako su se migracije događale je tačan, zar ne? Dakle, da završim pitanje. Možda se sudije neće setiti toga iz iskaza drugih svedoka: Albanci na Kosovu žive u grupama od nekoliko uži porodica koje žive zajedno, dok Srbi žive na način koji je poznatiji, recimo, nama u zapadnoj Evropi. Je li to, otprilike, tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Je l' mislite na ovo poslednje pitanje?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vi ste govorili vrlo široko i iz toga proilazi mnogo pitanja i mnogo komentara. Ja se sa tim komentarima i sa pokušajem negiranja, ublažavanja problema iseljavanja, od strane gospodina Abrašija ne slažem jer on pokušava da to ublaži. Relativizuje. A što se tiče načina življenja Albanaca i Srba, to je meni veoma dobro poznato. U mnogim porodicama, u mnogim kućama Albanaca sam bio i spavao, po raznim povodima boravio i

u mnogim kućama Srba. Mala je razlika u načinu života seoskog stanovništva ili te razlike uopšte nema između Srba i Albanaca. Seoske srpske porodice su, takođe, dosta brojne, vezane za zemlju, patrijarhalni običaji vladaju kao kod Albanaca, u mnogim segmentima, slični. A to slično životu na Zapadu može se, eventualno, govoriti za pojedine porodice koje žive u Prištini ili u velikim gradovima, ali to isto važi i za Albance.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se vratimo na jedan deo vašeg odgovora i jedan deo mog pitanja. Da li jedan od načina zbog kog je došlo do iseljavanja, kažem da je to samo jedan od načina, gospodine Jokanoviću, bio taj što su Albanci bili spremni da plate mnogo novca za zemlju, dajući takve ponude koje njihove komšije Srbi nisu mogli da odbiju?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Jedan od uzroka, bolje, ovaj, bi se moglo reći, s obzirom da mi je to veoma dobro poznato ... Jer to se ne može reći, je li tačno ili nije, mora se objasniti prvo to ... A ako bi se reklo, da, to je potpuno netačno. Ali kakva je strategija bila u, ovaj, ostvarivanju cilja etnički čistog Kosova, to mogu da objasnim, ako dozvoli Sud.

SUDIJA ROBINSON: Da, što se tiče ove stvari i, molim, kratko?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Na konkretnim primerima. U mom okruženju, u selu Tankosić (Tankosiq), najpre se traži kupovina imovine od najuglednijeg domaćina, od domaćina koji ima najveći ugled u sredini, od čijeg ponašanja zavisi ponašanje celokupnog sela. Njemu se nudi velika cena da se razbije jedinstvo sela, da se razbije jedinstveni nacionalni kolektivitet i kada se uđe tu u selo, onda se svaka druga kuća, koja se kupuje, cena drastično smanjuje, tako da se one poslednje prodaju u bescenje. Tako da je to jedan od strateških načina da se potisne srpsko stanovništvo i očiste srpska sela. To selo Tankosić, u blizini mog sela, bilo je isključivo naseljeno Srbima i po tom sistemu, pre 1990. godine, je postalo etnički čisto. Prve kuće su kupljene sa dobrim cenama, a zato su kasnije kupovane sve po nižim

i nižim cenama. Jer kad se razbije jedan nacionalni kolektivitet, kad nema uslova za normalno školovanje, zadovoljavanje kulturnih potreba, sportskih potreba, običaja, verskih običaja, onda se stvara bezperspektivnost i nesigurnost opstanka u tom selu. Jer je u tom dužem periodu 700 naselja na Kosovu postalo etnički čisto.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Najs, nastavite.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, članak koji smo pregledali završava se na stranici 621, jednom rečnicom, koja se pripisuje vama: "Mi se iseljavanjem dugo nismo bavili, a sada je došlo do takve faze da je vrlo teško prekinuti lanac događaja." Da li je bilo to vaše stanovište i da li je to vaše stanovište sada, da to što se niste bavili iseljavanjem Srba dugo vremena razlog zašto je taj proces u određenom trenutku postao nezaustavljiv?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Takva konstatacija upravo potvrđuje ono malopre što sam govorio, jer kad se razbije etnička nacionalna celina, kad se izgubi perspektiva, kad nema uslova za školovanje, kad nema uslova zadovoljenja svih onih potreba koje sam naveo, onda je teško zadržati jednu kuću ili dve kuće, koje nemaju gde da školuju decu i da zadovoljavaju svoje normalne životne potrebe. U tom smislu je ova moja izjava tada, ovaj, objavljena i tako sam verovatno dao. E, to je veoma složeno ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U ovom članku, osim što se spominje nekoliko ubistava od 1981. godine, a s vama je novinar razgovarao, niste konkretno spominjali ubistva Srba kao razlog nečeg što vam je tada i bilo na umu, je li to tačno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ne znam, o čemu se radi? Voleo bih to da vidim?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nastavlja se već u članku i vi ne spominjete da je bilo ubistava. To spominje novinar, ne citiram, da je bilo nekoliko ubistava od 1981. godine. To smo već prošli. Hteo bih da dam jednu poštnu sliku Pretresnom veću. Do 1986. godine više se

ne događa značajan broj ubistava Srba od strane Albanaca, već se dešavaju drugi, možda jednako ozbiljni, ali drugačiji problemi, je li tačno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Moram da kažem da vas nisam shvatio i ne znam šta me pitate. Pročitao sam, uvaženi Sude, uputstva da svedok kad god mu nešto nije jasno ima pravo da traži da mu se to pojasni i da bude koncizno i jasno, a ne da se čita, ovaj, čitav list, članak i da bi se onda u tom čitanju meni postavilo desetak pitanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja sam postavio pitanje, jedino ukoliko Pretresno veće ...

SUDIJA ROBINSON: Možda mogu da pojasnim pitanje koje vam je postavio gospodin Najs. On kaže da u čitavom članku vi ne spominjete ubistva koja su počinili Albanci nad Srbima ili bilo šta takve prirode i da ste vi spominjali druge faktore koji su uticali na iseljavanje, bez pominjanja ubistava Srba od strane Albanaca. Možete li odgovoriti na to pitanje? Možete dati objašnjenje, ako želite? Ne morate da odgovoriti sa "da", ili "ne".

SVEDOK JOKANOVIĆ: Taj razgovor je bio 1982. godine. To je, znači, pre 22. godine. Vrlo je teško da se ja setim šta sam ja tada govorio i uopšte nisam ni bio upoznat da je to ikad objavljeno, a posebno u "Njujork tajmsu" koji nisam ni čitao, niti znao. Sigurno je da sam ja šire govorio i da sam problem iseljavanja šire objasnio i oko raznih oblika pritisaka i ubistava i silovanja i sve ono što se događalo, jer sam bio u komisiji koja se time bavila. Prema tome, ja nisam mogao novinaru reći samo jednu rečenicu, nego je to bio sigurno širi razgovor, a novinar je to odabrao, a sam komentarisao. Možda to što je novinar komentarisao, to su moje reči. On je možda od mene saznao o ubistvima. Tako da sam ja sigurno govorio onako kako je stanje na Kosovu bilo.

SUDIJA ROBINSON: Ranije ste rekli da je još jedan vaš kolega inter-

vjuisan i da se možda on bavio pitanjima ubistava, ili sam vas pogrešno shvatio?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Ja ne znam engleski, ja sam tako razumeo gospodina tužioca Najsa. On je pomenuo ime Hotija i ta ubistva. Ja sam onda poverovao njegovom izlaganju. Kad bih imao tekst pred sobom, kad bih video članak, onda bih mogao sigurno kvalitetnije da odgovoram, od onoga kako mi gospodin Najs nameće ili postavlja pitanja, i, čak, još uvek se osećam uzbuđenim da mi stavlja u usta on što ja nikad u životu nisam rekao, ni pomislio.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Jokanoviću, poslednja serija pitanja se odnosi na članak iz 1986. godine, a ranije pitanje u kome se pomnije Hoti je u vezi sa člankom iz 1982. godine. Da li se sećate da li su sa vama obavljani razgovori u različitim prilikama i da se ova pitanja i ove činjenice odnose na dve različite prilike. Autor članka iz 1982. godine je Marvin Hau (Marvin Howe), a autor članka iz 1986. godine je Džekson Dil (Jackson Diehl).

SVEDOK JOKANOVIĆ: Uvaženi sudijo, ja sam u javnom političkom životu 30 godina. Ja sam razgovarao i dao bezbroj intervju a govora i diskusija. Ja se zaista ne mogu setiti sa kim sam sve razgovarao i kada sam razgovarao, za 30 godina mog političkog rada, od predsednika opštine do penzionisanja. Tako da su tu svakako dva članka, kao što ste vi rekli i različita pitanja, ja se ne sećam, ovaj, šta sam tada rekao. Kad bih imao ovde tekst predamnom, na mom jeziku, mogao bih da komentarišem.

SUDIJA ROBINSON: I mi ćemo to uzeti u obzir kada budemo procenjivali ove dokaze. Nastavite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala lepo. Sada ćemo da pređemo na 1987. godinu. Gospodine Jokanoviću, primećujete da idemo kroz događaje hronološki i koliko god je moguće brže, s obzirom na naša ograničenja vremena, da vidimo kako su se stvari razvijale i da bismo

pomogli Pretresnom veću da to shvati. 1987. godine u aprilu, u Kosovu Polju (Fushe Kosove)...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, možete li da sačekate jedan trenutak?

TUŽILAC NAJS: Naravno.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, ja sam razmatrao pitanje fer odnosa prema svjedoku jer to je prilično značajan dokument kroz koji ste vi prolazili, a nije preveden na jezik koji razume svedok. Pretresno veće je u prošlosti dozvoljavalo i jednoj i drugoj strani da ispituju na osnovu dokumenata koji nisu prevedeni, kada su to bili relativno kratki dokumenti. Kakvo je vaše objašnjenje zašto ovaj dokument nije preveden na njegov jezik, na BHS?

TUŽILAC NAJS: Pre svega, ne postoji obaveza prema Statutu da se to uradi i to nije bila praksa ni ovog Pretresnog veća. Drugo, iako sam ja njega proveo kroz ove pasuse, ponekad ekstezivno da bismo dobili komentare u vezi sa svim navodima i ja ne smatram da je to bilo nefer prema svedoku. Oslanjao sam se na stvari koje su bile izvan njegovog znanja, obzirom da on nije bio intervjuisan. Od njega su traženi samo opšti opisi i, jednostavno, nije bilo moguće, s obzirom na ograničene resurse prevođenja, da ove dokumente dam na prevođenje smatrajući da će oni, *prima facie* biti prihvatljivi, kao dokazi. Časni Sude, ako postavljate pitanje koliko ćemo se mi oslanjati na ova dokumenta, možda ne mnogo, jer je reč o vrlo selektivnim stavkama. Kada nama dođe svedok sa vrlo ograničenim informacijama koje su pripremljene u sažecima na osnovu pravila 65ter, mi moramo da pripremimo jedan široki raspon materijala koji bismo mogli da koristimo u vezi sa takvim svedokom. Ponekad je to samo kratak komentar. Obično smo mi u vrlo kratkom vremenskom periodu obavješteni o dolasku tog svedoka i za nas, jednostavno,

realno nije moguće da prevedemo sva ta dokumenta na BHS.

SUDIJA ROBINSON: Ali ako je reč o dokumentima od suštinskog značaja, onda je to ono što mene brine. Ali vi kažete da ćete se baviti selektivno.

TUŽILAC NAJS: Upravo tako. Ponavljam da je broj stvari koje sam pročitao, a ticala su se ovog svedoka je bilo svega deset redova, najviše. A kod ostalih dokumenata ću tražiti samo njegov komentar o opštim opisima i ja ću se pobrinuti da su to objektivni opisi onoliko koliko je to štampa objektivno prenela. Dakle, daću samo ono što se nalazi u izveštaju u štampi i molim Pretresno veće da nas ne ograničava u upotrebi ovih dokumenata, jer mi to radimo sasvim u skladu sa Pravilnikom ovog Međunarodnog suda.

SUDIJA ROBINSON: U redu, gospodine Najs, ali ja sam obavezan da vam kažem da će onaj ko bude procenjivao ove dokaze uzeti i to u obzir.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je neophodno ograničenje. Gospodine Jokanoviću, možemo li sada da pređemo na april 1987. godine, kada je optuženi išao na Kosovo Polje dva puta i mislim da je održao svoj poznati govor, u kojem je rekao: "Niko ne sme da vas bije". Da li ste vi bili tamo?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja nisam bio na tom skupu, a bio sam na Kosovu. Bio sam u Prištini. Radio sam u državnim organima, ne u partijskim. To je bio jedan skup, partijski, u Kosovu Polju, kome su prisustvovali članovi Saveza komunista i drugi građani. Ne znam ko je još sve prisustvovao, jer nisam bio tu. A iz pokrajinskog rukovodstva, prisustvovao je predsednik pokrajinskog rukovodstva, koliko se sećam i oni koji su profesionalno radili u Savezu komunista Kosova. Znači, tačno je da je 1987. godine Milošević bio u Kosovu Polju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A pre nego što je održao svoj govor sa sim-

boličnim “Niko ne sme da vas bije”, tačno je, zar ne, da je u jednoj prikolici bilo pripremljeno kamenje koje je bačeno na policiju i koja je, neizbežno, odgovorila na to. To je tačno, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Na žalost, ja to ne znam. Ne znam o čemu to govorite.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako vreme dozvoli pokazaću vam jedan video snimak koji se time bavi. Na to ćemo se vratiti kasnije ...

SUDIJA BONOMI: Šta je suština toga, ako svedok nije bio tamo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE : Pravila u vezi sa dokazima iz druge ruke, pre svega, ne ograničavaju uvođenje dokaza, a drugo, on je bio član Saveza komunista. Ovo je nešto što se dešavalo lokalno i ja ću pustiti taj odlomak nakon pauze. Taj odlomak sugerise da je to nešto što je zaista bilo planirano i ja želim da pitam svedoka da li je on nešto znao u vezi s tim. Mogu li da krenem dalje? Kao rezultat onoga što je on rekao “niko ne sme da vas bije” ...

SUDIJA BONOMI: Moram da vam kažem, gospodine Najs i ovo je treći put kako ovo govorim, čini mi se da ste danas vi taj koji drži govore, umesto da unakrsno ispitujete svedoka.

TUŽILAC NAJS: Izvinjavam se, časni Sude, nadam se da nije tako. Nisam siguran šta brine uvaženog sudiju?

SUDIJA BONOMI: Taj citat “niko ne sme da vas bije”?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Shvatam, ali to nije ništa, već samo citat iz govora. Samo pokušavam da postavim redosled događaja pred Pretresno veće, jer to ima značajan uticaj na pristup Tužilaštva događajima od 23. marta 1989. godine. Dakle, kao rezultat onoga što je rečeno Savez komunista je ukorio optuženog, zar ne, jer ono što je on rekao bilo je izvan ideje bratstva i jedinstva, jer je, prak-

tično, krenulo ka nacionalnom kursu, srpskom kursu, je li tako?
SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nije tako. Ako Sud dozvoli da ponovim, ja tom skupu nisam prisustvovao. Ja jesam bio član Saveza komunista, ali sam bio član Predsedništva Kosova. To je državni organ. Ali taj skup je bio značajan za čitavo Kosovo. Ja dosta od toga znam i na radiju i na televiziji sam slušao celokupni govor Slobodana Miloševića, što je objavljeno u brojnim knjigama i ovo "niko ne sme da vas bije" je jedna konstrukcija i jedna stvar, koja nema težinu. Ako dozvolite, ja ću vam reći kada je i kako je to izgovoreno, a reći ću vam koja je ključna rečenica Miloševića u tom govoru, da bih pojasnio gospodinu ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Jokanoviću, mislim da ste odgovorili na pitanje. Idemo dalje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sledeća stvar koja se desila 1987. godine je da je optuženi smenio Ivana Stambolića sa mesta predsednika Saveza komunista. Zamolio bih vas da pogledate jedan kratak odlomak koji pokazuje nešto u vezi s tim. To je prvi od dva odlomka koji imam nameru da pokažem.

(Video snimak)

Azem Vlasi: Da bi smenio predsednika, Milošević je tražio svaki potreban glas.

Slobodan Milošević: Mi smo otpore očekivali naročito na Kosovu od separatista. Nismo ih očekivali ovde. Razvodnjavanje ili otezanje na sprovođenju zaključaka jeste kršenje partijske discipline, bez obzira što se nekome i nekima te reči ne sviđaju.

Dušan Čkrebić: Ja mislim da Ivan nije odoleo iskušenju liderskog prilaza i liderskog ponašanja.

Ivan Stambolić: Razume se to kad je se rešilo ići u politički obračun,

onda su se tražili povodi koji su odgovarali onome ko je sukob hteo i sukob vodio i forsirao. Zaista ne razumem zašto mi stavlja tu inkriminisanu reč 'liderstvo' u krivicu. Ja taj problem nisam ni prema Dušku imao, niti prema sebi, sam imao.

Dušan Mitević: Kad su svi završili, pozvao je CK da glasa. Formuliseo pitanje o kome treba da se glasa i pre nego što su se uopšte ovi snašli, CK je glasao.

Slobodan Milošević: Ko je za predlog neka digne ruku?

Novinar: Bilo je jasno da je to ogromna pobeda za Miloševića. On je uživao u trenutku.

Slobodan Milošević: Ko je protiv predloga? 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Osam protiv.

Dušan Mitević: Ono što se sećam, to je, da je, recimo, Ivan Stambolić, koji je sedeo, otprilike, u prvom, drugom redu kad je glasano ko je 'za', ko je 'protiv' odluke, on se okrenuo da vidi u sali i onda se zapanjio da je samo osam ljudi. To je bio stvarno debakl.

(Kraj video snimka)

Da li je to rezime događaja koji se odnosi na smenjivanje Stambolića i uspeh optuženog u vezi sa Savezom komunista? Da li to odgovara vašem sećanju?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja nisam bio član Saveza komunista Srbije. Ja nisam prisustvovao tom sastanku. Ja nisam prisustvovao sastancima Saveza komunista u to vreme, jer sam bio član Predsedništva Kosova i prisustvovao sam sastancima državnih organa. Ovaj dokazni predmet, kako se ovde kaže, mislim da ste prezentirali svedoku koji nije učestvovao tamo, a Sud je primetio da je celo moje svedočenje bilo samo o onome gde sam učestvovao i ono što sam lično radio i ono što sam lično video. A, što se tiče mog

komentara, gospodine Najš, reći ću vam da je to ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mogu li da vas prekinem jer želim vaš komentar u vezi sa dva aspekta, jer promena u rukovodstvu Saveza komunista je očigledno nešto ...

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja želim samo ispravku jednu, ovde na transkriptu, da ona ne bi, kako bih rekao, štetila verodostojnosti izjave svedoka, jer ovde piše "Nisam bio član Saveza komunista Srbije". Svedok to nije mogao da kaže, on je mogao da kaže da nije bio član rukovodstva Saveza komunista Srbije.

SVEDOK JOKANOVIĆ: Nisam prisustvovao tom sastanku..

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Nije prisustvovao tom sastanku a on je bio član Saveza komunista, da ne ispadne da svedok sad kaže nešto što nije istina, jer on je mogao reći samo "nisam bio član rukovodstva Saveza komunista Srbije", a ne "nisam bio član Saveza komunista Srbije."

SVEDOK JOKANOVIĆ: Verovatno da tako nisam rekao, nego tako je ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa, ja čitam u transkriptu. U transkriptu se kaže "nisam bio član Saveza komunista Srbije".

SVEDOK JOKANOVIĆ: Nisam bio. Ja sam rekao "nisam bio član Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije". Centralnog komiteta.

SUDIJA ROBINSON: Da, da.

SVEDOK JOKANOVIĆ: A sad to nije bilo ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam na objašnjenju. Gospodine Najš,

Pretno veće je razmišljalo u vezi sa izvođenjem vašeg unakrsnog ispitivanja i pitalo se da li je to od koristi ako postavljate pitanja svedoku u vezi sa pitanjima, barem u poslednjem delu, o događajima u kojima on nije direktno učestvovao. Ne znamo koliko je to Pretnom veću korisno.

TUŽILAC NAJS: Moja pitanja će pokazati relevantnost toga.

SUDIJA BONOMI: Mislim da se sada sve to pojasnilo uz intervenciju optuženog, jer odgovor koji smo mi imali u transkriptu je bio da on nije član Saveza komunista. Sada nam je jasno da je to pogrešno i stvar je rešio sam optuženi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zahvalan sam. U vezi sa odlomkom koji smo sad pogledali, ja želim da postavim dva pitanja. Prvo, optuženi je preuzeo rukovodstvo u Savezu komunista, pozivajući se na reforme koje je želeo da pokrene, je li tako? Dakle, on je mogao sada to da koristi. Rekao je da niko ne može da stoji na putu reformi. Da li je tačno da je on preuzimanje liderske pozicije pravdao reformama?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To je vaš komentar. Ja nisam analitičar, ja mogu da kažem moje mišljenje, ako je to relevantno za Sud. Da ja analiziram sve političke događaje, ako sam ja analitičar, ja hoću ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Drugo pitanje proizlazi iz istog odlomka. Azem Vlasi (Azem Vllasi) je, naravno, bio albanski komunist i nekadašnji blizak saradnik optuženog. U ovom odlomku on kaže da je vršen pritisak na svakoga da glasa i da je on odbio da podrži optuženog. Da li ste vi ikada o tome raspravljali sa Vlasijem?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Azema Vlasija veoma dobro poznajem. On je moj, da kažem, bivši prijatelj, što ne znači da neće biti i buduć. Bivši je zbog nastalih događaja. Azem Vlasi je bliži saradnik meni, nego gospodinu Miloševiću. Da li je vršen pritisak na njega ili na nekog drugog, to ja ne znam ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Jokanoviću, pitanje je bilo Da li ste vi

ikada o tome raspravljali s Vlasijem? Kakav je vaš odgovor na to?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Sa Vlasijem sam više puta razgovarao. A, o pritisku da je vršen na njega, nikada mi to nije rekao. A, razgovarali smo o brojnim, brojnim pitanjima.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Onda idemo dalje sa 1987. godine na 1988. godinu. Mislim da ste nam rekli da ste možda bili prisutni na jednom sastanku Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije. Presekao sam vas u odgovoru, ali, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja se ne sećam tačno koje godine, ali bila je tema Kosovo i tada je, ovaj, predsednik Centralnog komiteta, sećam se da je predsedavao Korošec, Slovenac, da je to bila proširena sednica Centralnog komiteta i pozvan je jedan broj kadrova sa Kosova, koji nisu članovi Centralnog komiteta. I ja sam na toj sednici prisustvovao i diskutovao, ali ne kao član, nego kao gost.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je to možda bilo u julu 1988. godine, ili ne možete da nam pomognete u vezi sa tim?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Žalim, ali ne mogu da se setim sada tačno meseca, datuma ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U tom slučaju neću vas time zamarati, ali možda možete da nam potvrdite, samo u svrhu hronologije, da je 1988. godine, tačnije, u oktobru 1988. godine bilo problema u Vojvodini, u drugoj polu-autonomnoj pokrajini, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da je bilo problema, tako ste rekli, je l'? Ne znam da li je dobro prevedeno?

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Miloševiću.

prevodioci: Mikrofon, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Nisam čuo izraz ovaj, pošto gospodin Najš govori engleski, transkript mora biti precizan. On kaže "polu-autonomnoj provinciji", što ne razumem? Šta to znači "polu-autonomna provincija"?

SUDIJA ROBINSON: Da li svedok ima problema sa tim?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Ja ne govorim engleski. Ja govorim albanski, ovaj, tako da ja ne znam šta tu piše.

SUDIJA ROBINSON: "Polu-autonomna". Da li to razumete?

SVEDOK JOKANOVIĆ: To razumem, "polu-autonomna", ali to ne odgovara faktičnom stanju. Mislim, ne znam šta je to "polu-autonomna"? Vojvodina je Autonomna Pokrajina u sastavu Republike Srbije i konstitutivni elemenat Federacije.

SUDIJA BONOMI: Nije važno.

SUDIJA ROBINSON: Nastavite, gospodine Najš.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Problemi u Vojvodini, u jesen 1988. godine, kada je optuženi sada bio predsednik Predsedništva Srbije. Ljudi sa Kosova, članovi Saveza komunista su išli sa Kosova, kao demonstranti, u Vojvodinu. I u dogledno vreme zbačeno je rukovodstvo Vojvodine. Možete li nam pomoći u vezi s tim?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam živio i radio na Kosovu, nisam živio i radio u Vojvodini. Ja vam opet mogu dati moja mišljenja, ali ne znam koliko su relevantna.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je tačno, da to razbijemo na nekoliko tema, da li je tačno da su članovi Saveza komunista, možda i drugi, išli kao demonstranti sa Kosova u Vojvodinu da bi tamo protestvo-

vali? Odgovorite sa "da" ili "ne"?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja vam ne mogu reći ni "da" ni "ne", ja ću vam reći sledeće. Građani sa Kosova koji su trpeli razne nepravde, o kojima je bilo puno reči, više puta su dolazili u Beograd i kod mnogih organa i organizacija u federaciji. Odlazili su građani Kosova i u Vojvodinu, u Novi Sad. Toga se sećam, to sam gledao na televiziji. Ko je tu bio član Saveza komunista, a ko nije, to ja ne znam. Ne može se reći o članovima Saveza komunista, nego se može reći o građanima sa Kosova koji su otišli u Vojvodinu da iznesu svoje tegobe i probleme sa kojima se suočavaju i u kojima žive. To ja znam iz sredstava informisanja. To ja znam sa televizije. To je znam iz štampe i to mogu da kažem, ali ne znam koliko je to relevantno kao svedočenje.

SUDIJA ROBINSON: Na Pretresnom veću je da to proceni.

TUŽILAC NAJS: Izvinjavam se, rekao sam da je bio predsednik Predsedništva 1988. godine, a u stvari bio je predsednik Predsedništva u maju 1989. godine. Zahvaljujem se za ovu ispravku gospodinu Straglsu (Struggles). Mogu li da postavim još jedno pitanje pre pauze?

SUDIJA ROBINSON: Sada smo mislili da napravimo pauzu, ali ako imate samo jedno pitanje ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jedno pitanje. Gospodine Jokanoviću, zamolio bih vas da odgovorite na ovo pitanje, ili problem. Ako je potreba da se izvrši reforma Ustava na Kosovu bila toliko snažno izazvana separatističkim pokretom kosovskih Albanaca, a ne nekim drugim razlozima, šta je onda, zaboga, bio razlog da se umanjni nivo autonomnosti Vojvodine? Na to su, između ostalog, uticale i demonstracije u Vojvodini. Šta je bila svrha toga?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vaše pitanje i način na koji ste ga postavili i kako sam ga ja shvatio, potvrđuje sve ono što sam juče u svom svedočenju rekao. Nacionalizam, separatizam na Kosovu je

samo jedan od razloga koju je tu stvar pospešio, ali mnogi su brojni razlozi koji su zahtevali promenu Ustava Srbije. Da li Republika Srbija ima osnovnu funkciju ustavotvorne nadležnosti? Da li ona može da obavlja poslove u oblasti bezbednosti? Da li može da obavlja poslove u oblasti međunarodnih odnosa? Tu se uopšte ne radi o nacionalnoj strukturi, nego je li republika ili nije republika? A nacionalizam, separatizam je to još više pokrenuo, ubrzao i bio još jedan dodatni argument. A, to isto važi i za Vojvodinu, gde je dominantno srpsko stanovništvo.

TUŽILAC NAJS: Hvala vam.

SUDIJA ROBINSON: Sada ćemo da napravimo pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Nastavite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, sada dolazimo do 1989. godine. Promenjeno je vođstvo Vojvodine i tačno je, zar ne, da je krajem 1988. godine i početkom 1989. godine došlo do ozbiljnih štrajkova u rudniku Trepča (Trepce) na Kosovu, uključujući i rudnik Stari trg (Stariterg)?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ovo pitanje je konkretno i to je tačno što ste vi pitali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ono što je bilo uključeno u zahteve koji su izražavali rudari Albanci, je bila njihova zabrinutost predloženim ustavnim amandmanima i položajem koje bi kroz njih dobilo Kosovo?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Štrajk rudara u Trepči je bio u januaru mesecu 1989. godine. Osnovni zahtev njihov je bio politički, za smenu nekoliko istaknutih rukovodioca Albanaca: Alji Šukriju (Ali Shukrija) u federaciji, Rahmana Morine (Rahman Morina), Husamedina Azemija (Hysamedin Azemi). To im je bio osnovni

zahtev, a bilo je i manipulacija rudarima koji su dovedeni u zabludu da će se ustavnim promenama uskratiti školovanje na maternjem jeziku, da će se uskratiti ravnopravna upotreba jezika i pisma kod Albanaca. Taj štrajk rudara je svojevrsna manipulacija radnicima i korišćenje metoda pritisaka radi ostvarivanja poznatih ciljeva.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Trojica osoba koje ste spomenuli, gospodin Azemi, Morina i Šukrija bili su nametnuti umesto tri druge osobe, Kaćuše Jašari (Kačusha Jashari), Sinana Hasanija (Sinan Hasani) i Azema Vlasija. Te zamene su učinjene kako bi se na mesta postavili ljudi koji su bili naklonjeni ovom optuženom, zar ne? Vlasi i ostalo dvoje su smenjeni i na njihova mesta postavljeni osobe lojalne optuženom, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To nije tačno. Ne može niko, ovaj, govoriti o tome da je Ali Šukrija neki čovek, ovaj, koji bi sada bio doveden kao poslušnik. To je čovek od integriteta, nosilac spomenice i učesnik rata od 1941. godine. Visoki rukovodilac u Federaciji za vreme Josipa Broza Tita. Ali Šukrija je jedna ličnost s puno svog integriteta i niko na Kosovu, niti u Srbiji nije imao takvu moć, da ljude jedne menja, a druge dovodi. U ovom dokumentu ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Onda sam u pravu, zar ne, da su tri imena koja sam naveo, Jašari, Hasani i Vlasi, bila imena ljudi koje su zamenili Morina, Azemi i Šukrija. U tome sam u pravu, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Mesta im nisu data, već su ih nadležni kvorumi na ta mesta izabrali i verovatno su im, ovaj, ti kvorumi Saveza komunista su ih izabrali na te funkcije. Niko ih nije nametnuo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, izabrao ih je kvorum Komunističke partije i to nas dovodi do onoga što se dogodilo 23. marta 1989. godine. Ipak, do toga ćemo doći onda kada neke druge stvari razjasnimo. Kao prvo, ako se sećate, 3. februara je Narodna skupština Srbije izglasala ustavne amandmane koji su omogućili kontrolu nad kosovskim bezbednosnim snagama, sudstvom, finansijama i tako

dalje. To se dogodilo 3. februara?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: 3. februara je Skupština Srbije usvojila amandmane, a 28. proglasila amandmane po proceduri koja je tada bila predviđena Ustavom Srbije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, jer, naravno, do tog trenutka, po Ustavu iz 1974. godine, pristanak Kosova je bio potreban u toj necentralizovanoj Republici. Pomozite mi sa sledećom stvari, predlozi koje je iznela Srbija, da bi dostigla isti položaj kao i druge republike su se razlikovali u jednom materijalno važnom aspektu, zar ne? Kada su amandmani stupili na snagu Kosovo i Vojvodina još uvek su trebali da zadrže svoja glasačka mesta u Predsedništvu savezne Vlade, tako da bi Srbija dobila tri glasa, dok bi sve ostale republike imale jedan, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nije tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim, objasnite?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Mogu da objasnim. Položaj Pokrajine u Federaciji se niu čemu nije promenio. Posle usvajanja ustavnih amandmana, Skupština Kosova je tajnim glasanjem za člana Predsedništva izabrala Rizu Sapundžiju (Riza Sapungjija). Tako da to nije bio glas srpski nego je u Predsedništvu Jugoslavije ... Nego glas člana Predsedništva sa Kosova u Predsedništvu Jugoslavije, Rize Sapundžije. On je izabran 5. maja ..

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pratim vašu logiku i videćemo šta se dogodilo sa Sapundžijom, kasnije. Ako ne prihvatate moju prvu tvrdnju, možda ćete prihvatiti ovo. Dolazeći iz Srbije, uključujući Vojvodinu i Kosovo, u izmenjenom Ustavu koji je Srbija tražila, bilo je troje ljudi u Predsedništvu savezne Vlade, dok je svaka od ostalih Republika imala samo po jednog. To je tačno, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nije tačno. Prvo, ne radi se o Vladi. Radi se o Predsedništvu SFRJ. Drugo, Skupština Vojvodine i Skupština Kosova su birale svoje članove Predsedništva i to su bili Albanci, rekao sam, Riza Sapundžija, posle usvajanja ustavnih

amandmana. A iz Vojvodine onoga koga je birala Skupština Vojvodine. Ja sad ne mogu trenutno da se setim, ako nije Kostić, ovaj ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možda Jugoslav Kostić?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Jugoslav Kostić, verovatno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U pravu ste. Sledeći događaj je 20. februara, ako se sećate? Došlo je do još jednog štrajka rudara gde je izvršen pritisak za povratak Vlasija. Ja neću kritikovati ono što ste rekli o ranijem štrajku. Ipak, došlo je do drugog štrajka 20. februara i oko 1.300 rudara Albanaca je štrajkovalo glađu?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: U februaru?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja znam da su bili štrajkovi januara, ali ne znam, moguće je da su bili i u februaru. O broju, koliko je rudara bilo, to ne znam. Ali su štrajkovali i rekao sam da je to bila svojevrsna manipulacija radnicima, pod parolom "nedajmo kadrove".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, nisam tražio da to ponavljate zbog vremena. U drugim delovima bivše Jugoslavije, konkretno u Ljubljani u Sloveniji, bilo je okupljanja kao podrška kosovskom rudarima, gde je Kučan, koji će kasnije postati predsednik, Kučan je postavio zajedničku liniju između slovenačkih i kosovskih interesa i razloga zabrinutosti. Je li to tačno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To je u dobroj meri tačno, ali ja ću objasniti zašto.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala, možda nešto kasnije. U međuvremenu, kako ste juče rekli, otvaram sad taj dokument, ali ne da bismo išli u svaku pojedinost, održani su različiti sastanci koji se pominju u nekim dokumentima. Ne znam da li vam je to poznato, gospodine Jokanoviću? Nadam se da, da. To je bilo korišćeno očekujući šta ćete

vi da kažete u svom iskazu i šta je očekivao optuženi da ćete da kažete. Uglavnom, održani su različiti sastanci organa komunističke partije koji su razmatrali te predstojeće predloge ustavnih amandmana. Je li to tačno? Dakle, bilo je različitih sastanaka?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja mislim da je bio veliki broj sastanaka na Kosovu, a bio je i veliki broj sastanaka i u Beogradu i od saveznih organa Jugoslavije i Republike Srbije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I tek toliko da shvatimo kako je funkcionisao komunistički sistem. Vi ste to i sami juče spomenuli, donete su odluke na lokalnom nivou i ljudi su došli na sastanak 23. marta, kao delegati, uglavnom?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Je li meni pitanje?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da. Dakle, došli su ljudi koji su znali kakva je odluka doneta o tome kako treba da se glasa?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Gospodine Najs, verujem da nedovoljno poznajete naš veoma složen ustavni i politički sistem u kojem smo mi živeli. Tada je važio, takozvani, delegatski sistem, a delegatski sistem podrazumeva da delegat pre svog odlučivanja mora da se konsultuje i da dobije stavove baze, onog organa koji ga je i birao na tu funkciju, odnosno, za delegata. To je bio jedan vrlo složen sistem u kome smo mi živeli i jedan, ovaj, pokušaj ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mogu da pokušam da pronađem deo vašeg jučerašnjeg iskaza. Jesam li u pravu kada ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, dopustite mu da dovrši. Rekli ste da je to bio pokušaj, delegatski sistem je bio pokušaj da se nešto uradi.

SVEDOK JOKANOVIĆ: Da, da razvije socijalističko samoupravljanje, jedini sistem koji je postojao u svetu i tek kad smo ga donekle usavršili i kad je počeo da funkcioniše, Jugoslavija se raspala.

SUDIJA ROBINSON: Hvala.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Među dokumentima koje nam je dao optuženi, očekujući vaš iskaz, mada nije bilo moguće da se svi uvedu, bile su i neke stvari, poput sledećih. Samo ću da pročitam naslove: Sednica koordinacionog tela skupštinske Komisije Autonomne Pokrajine Kosova od 20. februara 1989. godine, zatim audio snimak sastanka Ustavne komisije Skupštine Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo 13. januara, zatim snimak sastanka Ustavne komisije Skupštine Autonomne Pokrajine Kosovo 5. januara i zadnji koji mogu da pronađem je transkript audio snimka proširene sednice Koordinacionog tela ustavne komisije Skupštine Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo 4. januara. Da li prihvatate, gospodine Jokanoviću, da ono o čemu se raspravljalo na lokalnom nivou i u ovim dokumentima se, u stvari, nije odnosilo na, osim ako ja to nisam na pravi način shvatio, nasilje od strane Albanaca i verovatno se uopšte nije bavilo ni pitanjem albanskog separatizma, već se, uglavnom, razgovaralo o zabrinutošću ustavnim promenama, fokusirajući se na takve stvari, kao što je obrazovanje. Da li prihvatate moju tvrdnju?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To su bili stručni sastanci, više njih, koji govore o ozbiljnom i savesnom radu na tekstu ustavnih amandmana. Nisu bili politički sastanci, nego rasprava o svakoj reči, o svakom zarezu i o svakoj formulaciji i uz svu mogućnost da svako iznese svoje mišnje, da bi na kraju to moglo da se usaglasi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, nadam se da sam dobro ukazao na ono što me je zanimalo, ako nisam, ponoviću. Mislim da u ovim dokumentima nećemo da pronađemo nikakvo spominjanje nasilja od strane Albanaca ili albanski separatizam, kao opravdanje za ustavne promene, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Kada se stručnjaci, pravnici, doktori nauka ustavnog prava bave tekstom ustavnih rešenja, oni ne govore politički o tome kakvo je političko stanje na terenu, o tome se bavi ovde u ovom dokumentu "Politika Saveza komunista Jugoslavije", pa bih vas molio, ako taj deo treba, onda ... Time se

bave politički organi. A Kordinaciono telo, Ustavna komisija, to su stručnjaci koji se bave rečima, tekstom, jer, kako bi se pravnički izrazio, pravno-tehničkim pitanjima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Postavio sam pitanje i sada ću da krenem, u vremenskom smislu, dalje. Nakon okupljanja u Ljubljani, kao podrška kosovskim Albancima, došlo je do jednog okupljanja u Beogradu. Mislim da ste vi to spomenuli kada ste rekli "Ljudi su otišli u Beograd". Molio bih da pogledamo kratak snimak.

(Video snimak)

Novinar: Oni su Miloševiću dali moć da iskoristi jugoslovensku vojsku na Kosovu.

Raif Dizdarević: Jović je euforično počeo time, 'zapalila se Srbija'.

Borisav Jović: Doći će drug Slobodan Milošević, kao što smo obećali.

Novinar: Masa je ceo dan čekala dan da im Milošević kaže da će Kosovo ponovo biti njihovo.

Slobodan Milošević: Nema te cene i nema te sile koja može pokolebati rukovodstvo Srbije i građane Srbije u borbi za pravedne ciljeve.

Azem Vlasij: *(govori na albanskom, nerazumljivo, nema prevoda).* Uhapsite Vlasija...

Slobodan Milošević: Želim da vam kažem, ne čujem dobro, želim da vam odgovorim na ovo što tražite, da će oni koji su se poslužili ljudima da manipulišu radi ostvarenja političkih ciljeva protiv Jugoslavije, biti kažnjeni i biti uhapšeni.

(Kraj video snimka)

TUŽILAC NAJS - PITANJE: Da li ste vi bili na tom skupu?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja na tom skupu nisam bio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jeste li to videli na televiziji?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To sam, normalno, video na televiziji i čitao u štampi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovo je bilo potpaljivanje srpskog nacionalizma na vrlo visokom nivou, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ne. Gospodin Milošević kaže da će se srpsko rukovodstvo zalagati za pravedne ciljeve. Ja mislim da je to pravilno i prevedeno. I nema te sile koja će sprečiti rukovodstvo Kosova da odgovoraju oni koji čine nešto protiv države, protiv naroda, tako sam shvatio. To sam i ranije slušao na televiziji, tako da se ne slažem sa vašom konstatacijom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prisetićete se da je nekoliko dana nakon ovoga, 27. februara optuženi uverio saveznu Vladu da uvede vanredne mere, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Gospodinu Miloševiću, kako ga vi zovete, optuženom, dajete veliku moć. On takvu moć, na žalost, nije imao, da može da diktira i saveznom vladom i saveznim Predsedništvom i građanima i svim, a ja vas mogu uveriti da on nije mogao da diktira i sa mnom, jer ja sam bio političar pre Miloševića i bio sam poznat u Srbiji pre nego što je Milošević bio poznat. Milošević meni nikad ništa nije naložio, a ako bi mi nešto naložio, a ja se sa tim ne slažem, nikad ga ne bih poslušao. To govorim javno, to zna cela Srbija, pa verujem i cela Jugoslavija, bivša. Tako da mu pridajete moć, koju on nije imao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Uvedene su vanredne mere, a posledica toga za Kosovo bile su sledeće: stigle su trupe i videli smo kako tenkovi ulaze. Uveden je policijski čas i zabranjeni štrajkovi. To se sve dogodilo krajem februara 1989. godine. Je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vanredne mere su uvedene od

strane Predsedništva ili savezne Vlade, ja se ne sećam tačno, a na osnovu toga su donete i odluke o Kosovu, o ograničenju i zabrani kretanja i okupljanjima na javnim mestima. Predsednik Vlade, magistar Nazmi Mustafa (Nazmi Mustafa), "Službeni list" marta 1989. godine. Ne znam da li je to taj ... Ima ovde više tih naredbi. Bile su, tačno, uvedene specijalne mere.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. 2. marta Vlasi, koji se protivio optuženom u njegovom pohodu na Stambolićev položaj, koga je i dobio, čije je hapšenje tražila masa Srba u Beogradu, i bio je uhapšen. Bio je zatvoren pet meseci, a nije nizbog čega bio optužen. Zatim mu je suđeno zbog nekog navodnog krivičnog dela. Je li tako?
SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Azemu Vlasiju je suđeno u Kosovskoj Mitrovici (Mitrovice) i on je oslobođen od strane suda na Kosovu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vreme o kome sada govorimo, kad je vršena izmena Ustava, Vlasi je bio uhapšen, sklonjen sa ulica i stavljen u zatvor?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Vlasi je na bazi, verovatno, ja pretpostavljam, ali Vlasi je, ovaj, bio okarakterisan kao organizator manipulacije i štrajkova i demonstracija koje su bile na Kosovu, jer je izgubio svoju rukovodeću poziciju na Kosovu i Metohiji. Međutim, kasnije se u sudskom postupku to nije moglo dokazati, koliko ja znam, a za političko delovanje, po našem pravu, nije mogao da bude osuđen.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada idemo na sastanak od 23. marta čiji smo deo juče videli i za koji je obezbeđen dokazni broj 254, iako nije bilo prilike da se razmotri u pojedinostima. Dokument je dostavljen nepotpun. Jeste li vi to doneli, ili vam je to na raspolaganje dao optuženi kada ste došli ovamo u Hag (The Hague), gospodine Jokanoviću?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Koji je to dokument? Ako

možete naslov ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Oprostite. Da li ste vi ovo doneli sa sobom ili je to već bilo ovde?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam sa sobom doneo original tog. A ovo je, verovatno, ranije dostavljeno gospodinu Miloševiću. Ja kod sebe imam original.

SUDIJA KVON: Koji je to broj?

TUŽILAC NAJS: 254.

SUDIJA KVON: To je magnetofonski snimak sa sednice sva tri veća?

TUŽILAC NAJS: Da. To je naslov na engleskom i na srpskom. Ako se sećate, juče sam se bavio formatom dokumenta. Razmatrali smo kako su stranice, koje su nedostajale, dodate, iako ne u potpunosti. Molio bih da u engleskoj verziji pogledamo stranu 35, ali u vašoj verziji ... Možete li da uzmete taj dokument? Ako biste otišli na stranu 70 ... Dajte mi, ja ću da pronađem. Mislim da je to strana 74?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: 74.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ako pogledate stranicu pre toga, videćete da je to stranica 71 u verziji koju mi imamo. Da li je to 71 u vašoj verziji?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da, imam 71.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, stranice 72 i 73 nedostaju, a to je, u stvari, glavni deo govora Avdije Trnkolija (Avdi Ternkolli). Hteo bih Pretresnom veću da pokažem još jedan javni dokument koji sam jutros doneo, koji bi mogao da dopuni ovu prazninu u dokumentu. Molio bih da u ovom dokumentu sada pogledamo stranicu koja u gornjem desnom uglu ima broj 5634. Molim poslužitelja da to stavi na grafoskop. Da li to Pretresno veće ima na ekranu? Moj ekran ne

radi. Nema veze. Možemo to da uradimo sa dokumentom, dok se ekran ne upali ...

SUDIJA ROBINSON: Evo, sada radi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Ovo je sažetak Bi-Bi-Si-jevih (BBC) vesti od 28. marta 1989. godine i molim poslužitelja da okrene stranicu koja je na vrhu i ima broj K0485636. Ovde vidimo tri pasusa iz BBC sažetka koje ću pokušati da pročitam. Pročitacu ih polako, gospodine Jokanoviću jer se tu govori nešto o onome što je gospodin Trnkoli rekao. Počinje na vrhu stranice: "Neki albanski delegati su danas nastavili otvoreno da izražavaju rezervisanost za amandmane na srpski Ustav. Na primer, određen broj delegata zatražio je verifikaciju", ne razumem ovo što sledi, "nekim amandmana. Amandaman 47, koji reguliše promene srpskog Ustava, je ono o čemu se najviše govorilo. Neki delegati su tvrdili da ovaj amandman nije podnet na javnu raspravu i zato su upozorili da se za sada ne može glasati 'za', ili 'protiv' njega. Delegat Melihate Trnkoli (Melihate Ternkolli) je bila uključena u detaljno proučavanje Ustava Srbije i rekla da je Srbija bila republika sa vrlo specifičnim položajem koja, po njenom mišljenju, predstavlja državu posebnog tipa zbog dve pokrajine u njoj. Za delegata Malihate Trnkoli to je privilegija Srbije i zato ne shvata zašto se ide na izjednačavanje položaja ove Republike sa ostalim Socijalističkim Republikama Jugoslavije. Po njoj to bi značilo ukidanje autonomnosti pokrajina. Slične argumente protiv amandmana 47 izrazio je delegat Uka Riza (Uk Riza). Po njegovom rečima, okvir promena srpskog Ustava nije nešto na šta se pristalo, prema tome, sugerisao je da nije dat pristanak na amandmane 29 i 47, za koje se tvrdi da nisu stavljeni na javnu raspravu." U svrhu kompletnosti pogledajmo sada i odlomak na kraju stranice. Tu stoji: "Delegati sva tri veća kosovske Skupštine dali su zeleno svetlo ustavnim promenama u Republici i Pokrajini, nakon javnog glasanja. Većina je dala pristanak na uključivanje amandmana 9 do 49 u srpski Ustav. Samo je 10 delegata bilo protiv, dok je dvoje uzdržanih. Ovaj svečani čin, kako su ga mnogi i opisali, završio je ovacijama.

Predsednik Skupštine, Vukašin Jokanović, u svom kratkom govoru delegatima je istakao da je ovo istorijski dan i početak bolje i srećnije budućnosti za sve u Pokrajini." Da li se sećate da se barem jedan, a možda i više delegata suprotstavilo?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Sećam se. Tačno je da je delegat, to je jedna devojka, ova, Trnkoli, mlada. Ona je imala jedno široko izlaganje, duže od mog uvodnog izlaganja. A ovaj Trnkoli, drugi, to je njen stric. Ja, pošto sam sa Kosova znam to bliže. I ovaj Uka Riza, oni su dali određene, ovaj, izneli svoje mišljenje i stavili svoje primedbe. Oni su na toj Skupštini mogli sve da kažu šta su želeli jer je bila demokratska atmosfera u radu Skupštine. Njihova primedba je zašto taj amandman 47, kako je kasnije usaglašen, nije bio dovoljno na javnoj diskusiji. Postavlja se pitanje u čemu je svrha javne diskusije? Javna diskusija, nacrt ide kod svih građana, kod svih radnika, u svim mestima, daju se predlozi i sugestije. Takvih predloga i sugestija je bilo i u Vojvodini i u Srbiji i na Kosovu. Na Kosovu je bilo neprihvatljivih predloga. Bilo je i u Srbiji i u užoj Srbiji, kako se tada tada zvala, neprihvatljivih predloga koje smo mi u Ustavnoj komisiji odbacili. Takođe i u Vojvodini, ali je većina u javnoj diskusiji podržala amandmane i iz te javne diskusije je proizašao i amandman 47, da se Republici Srbiji vrati ustavotvorna nadležnost, što svaka država, odnosno svaka republika ima. To je jedno od njenih osnovnih prava suverenosti, s tim što je umesto prava veta predviđena jedna složena, komplikovana procedura ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prekinuću vas na trenutak jer ćemo pogledati amandman 47. Imam ga za vas na BHS-u, za nas na engleskom. Želim da ostanemo uz sam proces, kad je došlo do glasanja. Vi ste već potvrdili, mislim, da je najveći broj ljudi koji je došao na sastanak već odlučilo na koji način će da glasa. Je li to tačno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Odlučile su njihove baze. Sve Skupštine opština, 22 opštine i svi organi politički i na nivou pokrajina i na nivou ... Nisu oni odlučili, oni su raspravljali i zauzeli stav kako da se njihovi predstavnici ponašaju i glasaju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. A u okviru komplikovanog, ili

složenog komunističkog sistema, kakav je postojao, bilo bi izuzetak da se na sastanku ovakve vrste ne glasa na način na koji se na kraju glasalo. Je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ne znam na šta mislite?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sugerisem vam da nakon tog procesa rasprava koji je trajao nekoliko godina, u okviru kog su delegati dolazili do odluke unutar sistema, kojim je dominirala Komunistička partija, da bi bilo izuzetno neobično, čak jedinstveno, da oni dođu na sastanak kao što je ovaj i glasaju drugačije od onoga što je njima predloženo. Ovi amandmani su morali da se usvoje, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Morali? To je rezultat ukupne aktivnosti i saglasnosti svih političkih snaga i struktura koje postoje u društvu. Nije niko primoravao nekoga, nego je to rezultat trogodišnjeg rada. I kada se nešto usaglaši, dogovori, odluči na svim različitim nivoima i to verifikuju Skupštine, gde delegati nisu slobodni strelci da se ponašaju u našem sistemu kako oni hoće, ali im se i ne zabranjuje da diskutuju, kao što su diskutovali, jer Melihate Trnkoli je diskutovala, a, verovatno, u ovom dokumentu ćete naći šta su drugi delegati iz njene opštine govorili, da ona govori to u svoje ime, da ona to nema pravo ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Ovo telo, o kojem govorimo, u kojem je 70 posto Albanaca, ali svi su 100 posto članovi Komunističke partije, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To nisam siguran. Mislim da nije. Jedan broj delegata ide iz Saveza komunista, jedan broj delegata iz Socijalističkog saveza, jedan iz sindikata, tako, delegati mogu biti i koji nisu članovi Saveza komunista. Ali onaj broj delegata koje delegira Savez komunista, oni moraju obavezno biti članovi Saveza komunista. Mi nismo vodili evidenciju ko je član Saveza komunista, a ko nije član Saveza komunista. Uostalom u ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A da li su delegati bili stalno zaposleni? Da

li su to bili birokrati koji su bili u punom radnom odnosu?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ne. To su bili ljudi sa terena i Skupština je bila sastavljena po nacionalnoj strukturi i po socijalnoj strukturi. Znači i seljaci i radnici i intelektualci, svih nacionalnosti. Tako da oni nisu bili birokrate i niko od njih nije primao lični dohodak od strane Skupštine, iz budžeta, sem onih koji rukovode Skupštinom. To sam bio ja, potpredsednici i predsednici tri veća i administracija. A primali su dnevnice prilikom dolaska na sednicu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A članove Skupštine pre ovog glasanja su pozivali vladini funkcioneri i politički predstavnici. Delegati su imali instrukcije kako da glasaju. Da li se sećate toga?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Od vladinih funkcionera? Ne sećam se i ne verujem da su vladini funkcioneri pozivali, nego su ti delegati istovremeno iz opština koje su ih delegirale, pa su tamo zajedno učestvovali u raspravi kada se usvajaju amandmani na nivou opštine ili na nivou društveno-političke organizacije, Predsedništva sindikata, Socijalističkog saveza, Saveza komunista, tako da, ovaj, članovi Vlade ... Prvo, Vlada se tada nije zvala "Vlada", nego Izvršno veće. Ali članovi Vlade ... Ne znam da su bilo koga mogli da zovu. Jedino privatno da je neko s nekim razgovarao, to ja ne znam. Mislim da je to čisto jedna, ovako, pretpostavka.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U holu Skupštine tog dana su bili prisutni predstavnici Državne bezbednosti? Šta su oni tamo radili?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Skupština je imala svoje interno obezbeđenje, kao što i svaka Skupština ima na svetu. Nikakvi pripadnici Državne bezbednosti ili neka druga lica nisu bila prisutna, a ko je bio prisutan iz Državne bezbednosti ja ne znam i nisam to primetio kao predsednik Skupštine. Uostalom Državna bezbednost je tada bila Državna bezbednost Kosova na čijem čelu je bio Albanac, kao što je i Sekretar, što bi sada rekli, ministar unutrašnjih poslova bio Albanac. Šef Državne bezbednosti je bio Selim Brošaj (Selim Broshaj), a Sekretar unutrašnjih poslova Karakuši (Karakushi). Ja ne znam, mislim da Tužilaštvo veruje onima koji imaju cilj da na

drugi način predstave jedan normalan demokratski rad Skupštine, tako da ste dobili informaciju od onih koju celu stvar žele da okrenu u svoju korist. A ta korist se i dan danas vidi, mislim taj cilj se i dan danas vidi, a to je nezavisno, suvereno Kosovo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vratću se nešto kasnije na dokaze koji su na raspolaganju. Juče vam je skrenuta pažnja na to da u optužnici stoje navodi da nije bilo potrebnog kvoruma. Vrednost ovog glasa, o kome ste sudijama juče govorili, je, u stvari, već i ranije osporavana, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Meni je prevedeno “vrednost ovog glasa”, ali ne znam kojeg “glasa”? Glasanja ili? Da li prevodilac nije dobro preveo? Vrednost ovog glasa, ne znam kojeg glasa? Vrednost glasanja, jer mislite u Skupštini?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da. Vrednost odluke koju je donela Skupština je osporavana i ranije, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Osporavana od pojedinaca koji su imali jasan separatistički cilj, koji su imali cilj da stvore Kosovo Republiku i da je izdvoje iz Republike Srbije. Inače, ona nigde, ni na jednom zvaničnom kvorumu nije osporavana, čak, na protiv, vidite iz ovog dokumenta, ovaj ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vratćemo se kasnije na osporavanje i na to kako to osporavanje nikada nije dovelo do zaključka. Ono što sugerišem, gospodine Jokanoviću, je sledeće: sastanak na kojem se pokazalo glasanje dizanjem ruku, uključivao je i ljude kojima nije bilo dozvoljeno da glasaju. To su tvrdnje koje ste i ranije čuli, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Takve tvrdnje mogu da čujem ili da pročitam negde od onih istih krugova i od onih istih ljudi koji se zalažu za svoj poznati cilj.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I kao što ste juče objasnili u odgovoru na pitanje uvaženog sudije Kvona (Kwon), moguće je imati tajno glasanje, ali vi ste odabrali da se glasa dizanjem ruku u prepunoj

dvorani?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Prvo, ja nisam odabrao, niti ja to mogu da odaberem. Postoji Poslovnik po kome Skupština radi. U principu, glasanje je javno, dizanjem ruku, aklamacijom. Ukoliko delegati zahtevaju da bude javno, Skupština se o tome izjašnjava, pravi pauzu, prave se ovi listići, onda može i tajno. Takvih predloga, takvih zahteva nije bilo, već je to, kao što sam rekao, bila i radna i svečana sednica, gde se glasalo aklamacijom i pozdravljeno aplauzom. To nije bila moja odluka, to je bilo sve u skladu sa Poslovnikom i sa Ustavom.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, vi ste pitali da li je sastanak, odnosno, vi ste rekli svedoku da je na sastanku bilo puno ljudi koji nisu imali pravo glasa?

TUŽILAC NAJS: Da, svakako.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Jokanoviću, možete li konkretno da odgovorite na ovo pitanje? Vi ste dali jedan opšti odgovor da su to bile optužbe od strane separatista, ali mislim da treba da odgovorite na to pitanje konkretno.

SVEDOK JOKANOVIĆ: To što je pitao gospodin Najs nije tačno. Na prvoj strani ovih stenografskih beležaka tačno su nabrojani i pozdravljeni ljudi koji tu prisustvuju. To su predstavnici najvećih organa iz Federacije, Republike, iz Ustavne komisije Srbije i društveno političkih organizacija Pokrajine, generalni sekretar SIV-a i predsednici opština. To su bili gosti, s obzirom da je imao svečani čin i oni su bili prisutni u sali. Verujem da je bilo tu dvadesetak ili trideset gostiju koji su, ovaj, prisustvovali toj sednici, a svi ostali su bili delegati. Ja te goste pozdravljam na prvoj strani.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I, na kraju, o okolnostima u kojima je došlo do glasanja ...

SUDIJA BONONI: Izvinjavam se, ja imam prvu stranicu, ali čini mi

se da tu nema imena ljudi koji su prisustvovali. Navodi se nekoliko imena, ali ne navodi se 190 ili 187 delegata.

SVEDOK JOKANOVIĆ: "Obaveštavam delegate da današnjoj sednici prisustvuju kao gosti", to je bilo pitanje i navode se imena gostiju koji prisustvuju.

SUDIJA KVON: Gospodine Jokanoviću, pitanje treba da bude sledeće: među ljudima koji su tamo bili prisutni, da li je bilo ljudi koji nisu bili delegati, koji su se pretvarali da su delegati i koji su glasali. Da li je bilo takvih osoba?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Takvih osoba nije bilo. Bilo je gostiju koji nisu glasali, nego su bili kao gosti, koji se nalaze na određenim funkcijama i kao gosti su bili pozvani. A da je neko došao pa da zamenjuje delegate, to je proizvod mašte. Valjda bi neko od tih 180 novinara, foto reportera i ostalih i od tolikih delegata snimio nekog građanina ili te policajce, i ne znam šta ... I te tenkove. To je sve proizvod, ovako, jedne, ovaj, konstrukcije i namere da se cela stvar predstavi na jedan drugi način, koji ne odgovara pravoj stvari i onako kako se to odvijalo.

SUDIJA KVON: Gospodine Najsa, pre nego što završimo sa ovim dokaznim predmetom D254, ne shvatam zašto ste ste nas uputili na one stranice koje nedostaju 73 i 74, pre kojih se pojavljuje govor Avdi Trnkolija. Govor Melihate Trnkoli se u prevodu na engleski pojavljuje između 19 i 22 strane.

prevodioci: Mikrofon za gospodina Najsa.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Taj govor se tu nalazi u celini. Potpuno ste u pravu. Ja sam ukazivao na pogrešnog Trnkolija. I ono što smo pronašli između 19 i 22 se pojavljuje u rezimeu BBC. Ja sam vam zahvalan za to, jer sam ja, u stvari, mislio na pogrešnog Trnkolija. Tokom noći sam bio u mogućnosti da kontaktiram Melihate Trnkoli.

Ona je sada na raspolaganju kao svedok i na to ćemo se vratiti kasnije. Ne znam da li vam je to poznato, gospodine Jokanoviću, ali ja sam u mogućnosti da vam iznesem ono šta je jedan delegat koji je bio u Skupštini mogao da kaže i onoga šta je predsednik Rugova (Ibrahim Rugova) rekao kada je svedočio na ovom Sudu, da je tamo zaista bilo tenkova, ako ne tenkova onda oklopnih vozila koji su okruživali zgradu, a unutar zgrade je bila tajna policija i sve je to bilo zato da bi se izvršio pritisak na delegate koji nisu imali izbora, već da glasaju za amandmane. Dakle, to je bila realnost?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja se uopšte ne čudim gospodinu Rugovi što je to govorio i što tako misli i što tako tvrdi, jer on ima svoj cilj. On je predsednik jedne partije koja se 15 godina zalaže za otcepljenje Kosova od Srbije i, normalno, da koristi svaku šansu da ostvari neki poen u tom pravcu, ali se čudim vama što jednostrano verujete takvim informacijama. Ja sam završio pravo u Skoplju i mi smo na Pravnom fakultetu učili da je i tužilac dužan da se zalaže da dođe do istine, a ne da čuje samo jednu stranu, ili da pozove Melihatu Trnkoli, koja je normalno govorila više nego ja, a ovaj njen stric ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pretpostavljam da je ovo neprikladan komentar.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Po vašem mišljenju da.

SUDIJA ROBINSON: Mislim da gospodin Najs zna svoje dužnosti tužioca.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hajde da pogledamo sada taj problematičan amandman 47 i ako biste mogli da stavite verziju na engleskom na grafoskop. Ovo sme već uvrstili kao dokazni predmet. To je dokazni predmet 526, tabulator 5. Dovešću vas direktno do centralnog dela tog amandmana. Vi kažete da su taj amandman dobrovoljno izglasali predstavnici bivše, hteo bih da kažem tako da me optuženi na shvati pogrešno, Autonomne Pokrajine.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da li mogu da vas zamolim da utičete da dobijem i ja amandman 47, da mogu da ga vidim?

SUDIJA ROBINSON: Da, imate pravo na to.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Jokanoviću, sačekaćemo da vidimo da li možemo da nađemo drugu verziju za optuženog. Interesuje me tačka 5 amandmana 47, engleske verzije, koja je na ekranu.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da ja komentarišem, je l'?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Optuženi želi da pogleda dokument. Samo trenutak da vidimo da li možemo da ga pronađemo. Gospođa Diklić (Diklich) je obično u mogućnosti da vrlo brzo nadoknadi moje propuste u pripremama. Ovaj amandman je od velikog značaja zato što se kaže: "pre nego što se donese odluka o predloženom aktu da se promeni Ustav Socijalističke Republike Srbije, Skupština Socijalističke Republike Srbije će poslati predloženi akt skupštinama Autonomnih Pokrajina da bi dobila njihova mišljenja i da bi zauzela stav o njihovim mišljenjima." Da li je to tačno? To je taj problematični deo?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Tačka 5 amandmana kaže da: "Skupština Srbije pre odlučivanja o predlogu akta, o promeni Ustava, dostavlja predlog na mišljenje skupštinama Autonomnih Pokrajina i o tim mišljenjima zauzima stav." To je tačno da tako piše kao što sam ja pročitao, ako su prevodioci uspeali da tačno prevedu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Formalno, situacija je takva da promena Ustava traži ne samo izražavanje mišljenja, već i glasanje u Skupštini Kosova, kako bi se prihvatio ili odbio pokušaj izmene Ustava. Je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ne znam da li ste dovoljno upoznati, gospodine Najs, ali to je bilo u Ustavu pre ovih amandmana, takvo rešenje o kome vi govorite. A nakon ovog amandmana

postupak je izmenjen i promena Ustava se vrši u skladu sa ovim amandmanom. Ovo što vi govorite to je bilo pre, zato je i ona Skupština i dala saglasnost, koju smo videli ovde.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, vi nam objašnjavate da je ovim amandmanom narod Kosova dobrovoljno predao vašoj Skupštini mogućnost da odlučuje o promenama Ustava. On je dobrovoljno ta ovlašćenja dao Beogradu, odnosno, srpskoj vlasti, potpuno, je li to tačno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Promenjen je način i postupak, ali ponovo je ostala složena procedura za promenu Ustava. Sigurno da su se svi zvanični nadležni organi saglasili sa amandmanima od 9 do 49.

SUDIJA KVON: Da bi bilo jasno, gospodine Jokanoviću. Ono što se vidi u ovom amandmanu 47 je ukidanje prava veta Autonomne Pokrajine Kosova. Da li sam u pravu?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Promena načina donošenja Ustava, umesto veta, složena procedura, tako da se može reći ukidanje veta, eliminisanje veta, jer je vraćena ustavotvorna nadležnost Republici Srbiji koju ona nije imala, a to je jedno od osnovnih suverenih prava svake republike i svake države, gde je i svoj Ustav Kosovo moglo da donese samostalno bez Srbije.

SUDIJA KVON: Hvala vam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A razvoj događaja koji je sada prilično brz, je sledeći: kao što smo već čuli, 28. marta je bila ceremonija kojom je predsedavao Borisav Jović i koji je rekao da je Srbija sada jednaka ravnopravna sa drugima. Da li se toga sećate?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To nije bila ceremonija, to je bio sastanak i ... Skupština Srbije, sva tri veća sa gostima, sa svim delegatima. Među tim delegatima bio je i određeni broj delegata sa Kosova i Albanaca i Srba i drugih. Tako da su u toj Skupštini bili zas-

tupljeni i predstavnici Kosova. To je Skupština koja je održana u skladu sa Ustavom Srbije, nakon datih saglasnosti iz Vojvodine i Kosova ... Proglašenje ustavnog amandmana. To je sednica, svečana sednica Skupštine Republike Srbije, a ne ceremonija.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izvinjavam se, ako sam to opisao kao ceremoniju, imao sam na umu ona dva reda žena u identičnoj odeći koje su stajale iza gospodina Jovića i to me je zbunilo. Ali, ako je Borislav Jović rekao da je Srbija sad ravnopravna, to ne bi bila istina, zar ne i to me vraća na ono što sam rekao ranije. U Predsedništvu savezne republike sada su bila tri glasa na području Republike Srbije, dok su sve ostale republike imale po jedan glas. Tačno, ili nije tačno?
SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Netačno. Dva glasa su bila. Jedan je bio iz Vojvodine, jedan sa Kosova.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, da postavim pitanje na drugačiji način. Zašto nakon reformisanja Ustava na ovaj način, Kosovo i Vojvodina nisu izgubili pravo da imaju jednu osobu u Predsedništvu savezne Vlade? Možete li to da mi objasnite?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ne Vlade, nego Predsedništva.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Predsedništva, izvinite.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Zato što baš u tom amandmanu, na koji se vi pozivate, tačka 2, može da se stavi na ovu tehniku pošto ja ne znam kako to ide. "Promena Ustava Srbije ne može menjati položaj i prava i dužnosti Autonomnih Pokrajina utvrđenih Ustavom SFRJugoslavije". Znači, to što Pokrajina ima u Jugoslaviji, to se ne može menjati i nije se promenilo amandmanima o kojima ja danas svedočim.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Čini se da su ovi amandmani dobili najbolje od svega. Ostala su tri glasa. Ipak, po Ustavu Republike Srbije iz 1990. godine, na osnovu koga Kosovo nije imalo mogućnost veta, Kosovo više nije imalo Ustav. Više nije imalo ni vlastito

Predsedništvo. Da li je tačno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam svedočio, do perioda, do 1990. godine, u stvarima u kojima sam neposredno učestvovao i ono što definitivno znam. A ono što je krajem 1990. godine donet jedan novi Ustav, kada je naš sistem promenjen, kada je uveden višepartijski sistem, kad je Ustav Srbije donet na jedan način, novi, po ugledu na Ustave zemalja u Evropi, onda je to sasvim jedan novi Ustav, jedno sasvim novo stanje koje je nastalo zbog celokupnih promena u Jugoslaviji i već odluka u Sloveniji i Hrvatskoj da izlaze iz Jugoslavije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, autonomija Kosova i Vojvodine u potpunosti je povučena i ukinuta, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ona nije povučena. Ona nije ukinuta. Ukinuta je i razbijena, na žalost, Jugoslavija, pa, kad nema Jugoslavije, onda nema, tamo, ni Kosova, ni Srbije, ni Hrvatske, ni Makedonije, ni ostalih republika. Ni Vojvodine. Nije ukinuto ... Već je ukinuta Jugoslavija.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vraćamo se na mesto gde smo stali. Amandmani su doneti na Kosovu i kasnije se njima bavili, kad je predsedavao Borisav Jović. Ima još jedna stvar za koju mislim da nam je juče niste pomenuli. Na Kosovu je došlo do masovnih demonstracija, zar ne? Na Kosovu, gde ste rekli da su ljudi izglasali promene kroz svoje predstavnike, došlo je do masovnih demonstracija, kad su mnogi ubijeni. Da li je to tačno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Na Kosovu je došlo do demonstracija u martu mesecu. Ako ste se vi pozivali na neke dokumente, mogu li i ja, poštovani Sude, da se pozovem na dokumente i da pročitam nešto?

SUDIJA ROBINSON: Recite nam iz čega čitate?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Iz dokumenata Saveza komunista Kosova koji daje ocene tih demonstracija.

SUDIJA ROBINSON: A datum?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Datum, datum ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, to je dokazni predmet koji je juče uveden. To je set dokumenata iz koga sam ja citirao saveznog predsednika Predsedništva i tako dalje, ali je u istom setu dokumenta i to našta se poziva gospodin Jokanović ... To su "Zaključci kosovskog rukovodstva"...

SUDIJA ROBINSON: Hvala, gospodine Miloševiću. Hvala na objašnjenju. Koji je broj dokaznog predmeta?

TUŽILAC NAJS: 253, označeno za svrhu identifikacije.

SUDIJA ROBINSON: Da.

SVEDOK JOKANOVIĆ: Mogu li da pročitam?

SUDIJA ROBINSON: Da.

SVEDOK JOKANOVIĆ: Uvodno izlaganje člana Predsedništva, ovaj, strana 67: "Događaji u martu najteži su do sada jer su albanski nacionalisti, separatisti izišli na otvorenu scenu sa ciljem da destabilizuju Jugoslaviju, ugroze njen teritorijalni integritet, ustavni poredak, društveno uređenje. Došlo je, ne do međunacionalnog sukoba, već do oružanog sukoba albanskih nacionalista i separatista sa legalnim organima jugoslovenske države. To je do sad najagresivniji pokušaj separatističkih snaga da izazovu masovne neredе i krvoproliće". Onda još jedan pasus. "Kada je Skupština Kosova ogromnom većinom dala saglasnost za donošenje novog Ustava Srbije, albanski nacionalisti su ocenili da gube svoje pozicije i uporišta za nacionalističko delovanje, pa su pribegli oružju ne mireći se sa činjenicom da je ovo kosovsko rukovodstvo odlučno u nasto-

janjima da istraje u sprovođenju politike Saveza komunista Jugoslavije i da se otvoreno sukobi sa kontrarevolucionarnim snagama i da za sve ljude obezbedi mir, zajednički i ravnopravan život svih u pokrajini". To je Albanac Iljaz Ramajli (Ilaz Ramajli), a o poginulima on takođe informiše. "U ovim demonstracijama poginula su dva pripadnika organa bezbednosti, a povređeno je 112 milicionera i drugih lica ove službe. Radi sprečavanja raznih dezinformacija, koje kruže ovih dana sa očiglednom namerom da se seje panika i nepoverenje u mere Predsedništva SFRJ, ovom prilikom treba reći da je u martovskim kontrarevolucionarnim demonstracijama poginulo 21 demonstrant i ranjeno 92 lica".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nemam dokument iz kog čitate. Da se vratimo na ono o čemu smo govorili. Mislim da je odgovor, u stvari, "da". Nakon amandmana na Ustav, pomoću kojih je autonomija Kosova lako bila ukinuta, mnogo je ljudi ubijeno i ranjeno, uključujući i dva policajca. Zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam pročitao, zvanično. Dva milicionera je ubijeno, 112 milicionara je povređeno i 92 lica ... To su zvanični podaci. Ne možete reći veliki broj ljudi i ne možete reći da je Pokrajina ukinuta. Mislim, nemojte praviti takve, ovaj, konstatacije, sa kojima se ja ne slažem.

SUDIJA ROBINSON: Ne pokrajina, već je autonomija pokrajine je ukinuta.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Bavićemo se konkretnom terminologijom Ustava ako budemo imali veštaka s jedne ili s druge strane. Najbolje bi bilo na obema stranama. Za sada želim da se potvrdi sledeće. Početkom juna meseca 1990. godine pod novim režimom doneta je odluka o posebnim okolnostima, što je omogućilo preduzimanje akcije vezane za preduzeće "Elektro Kosovo", lokalnu televiziju i novine, kao i rudnike, da bi se sve dovelo pod kontrolu. Da li je to tačno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: A kada to?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Juna 1990. godine.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Juna meseca 1990. godine ja sam radio u Beogradu. Detalje ne znam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kao osoba koja je predsedavala sednicom kada je promenjen Ustav onda kada se tražila saglasnost Kosova, vraćam se na ono što sam rekao ranije o tome da se tok glasanja dovodi u pitanje. To je tada došlo do Ustavnog suda Kosova na inicijativu akademika Gazmenda Zajmija (Gazmend Zajmi) i advokata Bajrama Keljmendija (Bajram Kelmendi). Da li se toga sećate? 27. juna 1990. godine?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To me uopšte ne čudi. To je nakon raspuštanja Skupštine Kosova i nakon svih ovih demonstracija i pokušaja oružane pobune. To je već bilo stanje kada se Jugoslavija raspala i kada su ove separatističke snage mogle, na Ustavnoj komisiji i na sve ... Da rade i van institucija i da proglašavaju šta ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Jokanoviću, ovo je pitanje zahtevalo kratak odgovor.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ono što se u stvari dogodilo, da možemo da vidimo posledice pravne države na Kosovu ... Ono što se, u stvari, dogodilo je bilo nešto što se nazivalo u prevodu "odluka projekta". Ne znam kako se to prevodi?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Potpuno mi je jasno zbog prevoda, mada ja ne stavljam primedbu prevodiocima, ali je prevod bio takav da gospodin Jokanović, imam utisak, nije razumeo pitanje, jer pitanje je bilo: "Da li zna da je odluka Skupštine Kosova bila osporavana pred Ustavnim sudom"? Čini mi se da je gospodin Najs rekao pred Ustavnim sudom Kosova ili možda Jugoslavije ili Srbije. Ne znam, nije bitno, ali shvatio sam da je pitanje bilo da li zna da je odluku ... Neki Keljmendi, ili ne znam ko, pokrenuo postupak pred Ustavnim

sudom? To je bilo pitanje.

SVEDOK JOKANOVIĆ: To ja ne znam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: A on na njega nije odgovorio jer nije razumeo pitanje.

SVEDOK JOKANOVIĆ: Ja to ne znam. Pitao sam koje godine i tako ... Al' ja to ne znam. Ako je to druga polovina 1990. godine, ja to ne znam, nisam bio na Kosovu, ali tada je već bila raspuštena Skupština Kosova zbog onih razloga o kojima sam juče govorio.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Završiću ispitivanje na tu temu posle sledećeg. Nešto što je u prevodu opisano na sledeći način. Ne mogu to bolje da objasnim osim kao odluku projekta suda broj 54, od 1990. godine. Ticalo se odluke koja je doneta glasanjem, dizanjem ruku i ta odluka je poništena. Nikada nije potpisana zato što je novi srpski Ustav ukinuo Ustavni sud Kosova. Dakle, pitanje validnosti tog glasanja, gospodine Jokanoviću, nikada nije stiglo do Suda, koji je o tome trebao da odlučuje. Je li to tačno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To nije tačno, jer postoji Ustavni sud Srbije, postoji Ustavni sud Jugoslavije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moje zadnje pitanje na tu temu je sledeće. Ne bih želeo da oduzmem previše vremena u trećem zasedanju od jutros, ali još uvek nisam video prevod na engleski verzije koji ima optuženi, odnosno onoga što je optuženi rekao u dokumentu, a što juče nije bilo prevedeno. Moje zadnje pitanje na ovu temu je sledeće: prvi svedok koji se pojavio u ovoj sudnici u unakrsnom ispitivanju, rekao je za to glasanje sledeće: "Neki su bili hrabriji i rekli, bez obzira na nasilje, 'ne slažem se sa promenama'". To znači sa promenama Ustava. Već je objasnio da je do glasanja došlo korišćenjem sile, što je bilo implicitno i o čemu su govorili oni koji su glasali za to. Gospodin Bakali (Mahmut Bakalli) je bio u pravu, zar ne? To je bilo izglasano silom, ali ograničeni broj ljudi je imao hrabrosti da

kaže da se ne slažu sa promenama?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To nije tačno, a u osećanja pojedinaca ne bih želeo da ulazim.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vaša se karijera prilično poklapala i razvijala sa karijerom optuženog, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ne. Moja karijera je počela pre, kako vi zovete, optuženog. Ja sam bio funkcioner još 1970. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Podsetimo se, od 1986. godine do 1988. godine bili ste član Predsedništva Kosova. Od marta 1989. godine predsedavajući kosovske Skupštine. Od juna 1990. godine do 1994. godine potpredsednik srpske Skupštine. Od 1994. godine do 1997. godine ministar unutrašnjih poslova SRJ. Od 1997. godine do 2000. godine državni tužilac. Da li je to, otprilike, sažetak vašeg kurikulumuma?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Od godina od kojih ste počeli jeste, ali niste pre toga ništa rekli, šta sam radio. Mislite, želite da dokažete da je moja karijera, ovaj, išla sa karijerom i Slobodana Miloševića. To apsolutno nije tačno. Ja sam izabran za predsednika Skupštine Kosova i za člana Predsedništva Kosova kada nisam ni poznavao Slobodana Miloševića, a i da je hteo Slobodan Milošević ne bi mogao, samo da završim ako Sud dozvoli, i da je hteo Slobodan Milošević ne bi mogao da ima uticaj na izbor, jer je tad kadrovsku politiku vodilo Kosovo i organi na Kosovu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da upotpunimo sliku ovoga o čemu govorim. Bili ste na položaju predsednika RTS-a, radio televizijske stanice između 1996. godine i 2000. godine. Dakle utrostručili ste posao, obzirom da ste bili i ministar unutrašnjih poslova i državni tužilac. Molim vas, pomozite nam i recite da li se obično događa, bilo u staroj Jugoslaviji ili u Saveznoj Republici Jugoslaviji, da ljudi sa tako važnim javnim funkcijama mogu predsedavati i Upravnim odborom televizijske stanice?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To nije uobičajno, ali to je stica-

jem okolnosti jer ja sam bio predsednik tog Upravnog odbora kao savezni poslanik, a sticajem okolnosti sam otišao u saveznu Vladu, ovaj, po jednom sasvim drugom zadatku, da bih se bavio normativnim aktima i donošenjem nekih zakona, jer je tada savezni MUP pokušavao da se konstituiše, jer su poslove bezbednosti preuzele Republika Srbija i Republika Crna Gora. Ja s obzirom na moje iskustvo oko ustavne materije, oko zakonodavstva, radio sam na donošenju Zakona o državljanstvu, Zakonu o putnim ispravama, o strancima i drugo. I onda se to poklopilo da sam i dalje ostao u RTS-u. Inače, nije uobičajno. Znači, ta funkcija ministra u tom trenutku u Jugoslaviji, toj skraćenoj Jugoslaviji koja je postajala, nije bila funkcija neke moći ili sile, nego više, ovako, funkcija ostatka onih funkcija koje su postojale, zadržane na nivou Jugoslavije, vrlo sužene. Inače, slažem se da nije uobičajno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je to način vršenja kontrole nad štampom i medijima uopšte?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ovo uopšte nije način da se vrši kontrola, jer savezno ministarstvo unutrašnjih poslova nije imalo niti svoju javnu, niti svoju državnu bezbednost, samo administraciju i brinulo je o obezbeđenju zgrada savezne Vlade i ambasada. Nikakve druge poslove javne, državne bezbednosti, niti jednog zaposlenog radnika na tim poslovima nije imala, niti jednog radnika koji bi se bavio tim poslovima sile, prinude, pretnje ili ne znam čime bi mogao da, to što vi pokušavate da kažete, tako da nikakvu kontrolu nad medijima nije mogao da vrši savezni MUP, tada, u tom trenutku.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, prošli smo vreme za pauzu. Sada idemo na pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Molim vas nastavite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala, časni Sude. Uskoro ću da dođem

do kraja sa postavljanjem pitanja. Pitam vas kako da se bavimo materijalom koji sam dobio. Pre toga ću da postavim svedoku još par pitanja. Gospodine Jakanoviću, neposredno pred pauzu govorili smo o nemogućnostima saveznog MUP-a, ali pre toga želim da se vratimo na nešto drugo i zamolio bih Pretresno veće da pogleda jedan deo javnog materijala koji smo razmatrali. U njemu se ne nalazi citat svedoka. Nalazi se na strani 5647, to je izveštaj BBC od 23. marta 1991. godine. Gospodine Jakanoviću, postavio sam vam ranije nekoliko pitanja i vi ste odgovorili tako što ste me pitali da li ja sugerišem da je na neki način uspeh u vašoj karijeri bio povezan sa optuženim. U ranijoj fazi ispitivanja, sećate se, pomenuli smo Sapundžiju i ono što se s njim desilo. Engleska verzija ovog izveštaja od 23. marta 1991. godine, čitaću polako, kaže: "Srpska Skupština, u četvrtak, 21. marta, nominovala je poslanika Sejdu Bajramovića kao kandidata za jugoslovensko Predsedništvo iz srpske pokrajine Kosovo. Bajramović, etnički Albanac sa Kosova treba da zameni Rizu Sapundžiju, koga je srpska Skupština smenila sa funkcije u ponedeljak, 18. marta. U objašnjenju ovog predloga za smenu, srpski predsednik Slobodan Milošević je rekao da je Sapundžija izvesno vreme učestvovao u radu Predsjedništva Jugoslavije na odvajanju Kosova i Metohije od Srbije i otvoreno zagovarao separatističke stavove. Bajramovićeva kandidatura zavisi od odobrenja jugoslovenske Skupštine. Do tada, potpredsednik srpske Skupštine Vukašin Jakanović će, *ex officio*, zamenjivati Sapundžiju u državnom Predsedništvu". Dve stvari proizilaze iz ovog odlomka. Prva, reč je o separatistima. Čak i 1991 godine je ta ideja bila neprihvatljiva za optuženog, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nisam shvatio šta me pitate.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pominjanje bilo kakvog oblika odvajanja Kosova bilo je neprihvatljivo za optuženog. Zbog toga se rešio Sapundžije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Gospodin Milošević, ovaj, veliki broj ljudi i građana, političara i na Kosovu i van Kosova, su se suprostavljali separatizmu. Riza Sapundžija, koliko se ja sećam, je

zajedno sa članom Predsedništva iz Crne Gore Bućinom, podneo ostavku i Sejdo Barjamović, takođe Albanac sa Kosova, je predložen na tu funkciji. U međuvremenu, dok nije obavljena procedura njegovog izbora, ja sam prisustvovao na, mislim, jedno dve sednice Predsedništva SFRJ, dok se ne obavi procedura njegovog izbora. S obzirom da sam na Kosovu i s obzirom da sam bio sa Kosova i s obzirom da sam bio potpredsednik Skupštine Srbije, ali nisam bio član Predsedništva, nego sam samo zamenjivao, dok se ne obavi izborna procedura. A Riza Sapundžija je podneo ostavku i Nenad Bućin iz Crne Gore.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Čuli ste šta je optuženi rekao prema pisanju ovog članka. U ovo vreme, pre daljeg raspada Jugoslavije, za optuženog je bilo vrlo važno da ima četiri garantovana srpska glasa u Predsedništvu. Jedan za Srbiju, jedan za Vojvodinu, jedan za Kosovo, jedan za Crnu Goru, tako da ima ukupno četiri glasa u Predsedništvu. To je tačno, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To nije tačno. Sejdo Bajramović je sa Kosova, a onaj Kostić je iz Vojvodine. Oni su glasali na bazi stavova i na bazi mišljenja koja se izgrađuju u Skupštine Vojvodine, odnosno, dok je postojala Skupština Kosova, Skupštine Kosova. Ja se ne slažem sa tim da je sve, ovaj, stavljate i pripisujete Miloševiću, da je on samo želeo da kontroliše i rad Predsedništva i ostalo. On je bio tada predsednik Republike Srbije, a u Predsedništvu je bio Borisav Jović.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste ikada glasali protiv bilo čega što je optuženi želeo, na bilo kom položaju na kojem ste bili?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Glasao sam samo za ono u šta sam bio ubeđen. Nikad nisam glasao mimo svoje savesti. Verovatno da je imalo događaja i slučajeva i sa nekim sa kojima se nisam slagao sa gospodinom Slobodanom Miloševićem ili sa drugim. A ne znam, verovatno sam ... Nisam glasao, ne mogu sad ja to ... To je dug period vremena. Uglavnom nisam ja bio ničiji, ovaj, izvršilac naloga, kako vi želite ovde da mene, ovaj, pokušate da diskreditujete.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Jokanoviću ranije u odgovoru na slično pitanje gospodina Najsa, vi ste rekli da gospodin Najs pripisuje previše moći gospodinu Miloševiću, a kao ilustraciju toga naveli ste, mislim da ste tako rekli, da kad god bi gospodin Milošević od vas tražio da uradite bilo šta što niste želeli da uradite, vi to ne biste uradili. Da li se sećate da ste to rekli?

SVEDOK JOKANOVIĆ: To sam rekao i to je moje konstantno mišljenje, da ja nikad ne bih izvršio ničiji nalog, pa ni gospodina Miloševića, ako nisam ubeđen u to. Ja sam ...

SUDIJA ROBINSON: Nadovezujući se na to zamolio bih vas da nam navedete jedan ili dva primera takvih situacija kada je gospodin Milošević od vas tražio da uradite nešto što niste želeli da uradite i vi to onda niste uradili?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Pa setiću se, a verovatno se može setiti i gospodin Milošević. Ja se nisam slagao sa brojnim kadrovskim rešenjima na Kosovu. Bio sam protiv izbora nekih rukovodilaca na Kosovu koji su birani, ovaj, ne znam da li da pominjem njihova imena ... Na značajne funkcije na Kosovu i u razgovorima sa predsednikom Miloševićem ja sam zastupao stavove da se sa time ne slažem. Mogu navesti i imena, ali ne znam da li je to uputno i ...

SUDIJA ROBINSON: To nije neophodno.

SUDIJA KVON: Ali, da li možete da mi kažete zašto vam je gospodin Milošević naveo imena ljudi koji treba da budu kandidati za te izbore? Kakav je bio njegov stav?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Za izbore u Predsedništvu, je l'? A za izbore na Kosovu. A, pardon, sad sam shvatio. Milošević nije sam vodio kadrovsku politiku. Milošević je predsedavao jednim skupom u kome su se rešavala kadrovska pitanja na Kosovu. Ja sam tu bio prisutan i ja sam imao drugo mišljenje. Bio sam protiv da neki ljudi

budu predsednici, tamo, organa na Kosovu. Ja sam mislio da oni te poslove ne mogu da obave kvalitetno i valjano. Nisam se slagao sa brojnim kadrovskim rešenjima na Kosovu i Metohiji, s obzirom da sam tamo radio i živeo i poznavao prilike ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala.

SUDIJA KVON: U kom svojstvu je gospodin Milošević prisustvovao sastancima, na kojima se raspravljalo o kadrovskim pitanjima dok je on bio predsednik Srbije. Da li se to raspravljalo u Srbiji?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Tim sastancima, o kojima sam govorio, nastupao je u svojstvu predsednika Socijalističke partije, jer se radilo o kadrovima Socijalističke partije. On je sazvaio sastanak rukovodioca iz Socijalističke partije. Takođe se nisam slagao sa nekim predlozima koji nisu bili samo predlozi Slobodana, nego i drugih, al' je Slobodan predsedavao, oko eventualnih kandidata za poslanike. Ja sam iznio druga mišljenja da oni ne bi trebali da budu kandidati Socijalističke partije za poslanike. Ja se nadam da se i gospodin Milošević toga seća.

SUDIJA KVON: Da li je u tom svojstvu, kao predsednik Socijalističke partije Srbije, gospodin Milošević imao neku vrstu uticaja na savezno Predsedništvo?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Direktnog uticaja nije imao kao predsednik Srbije. Srbija je imala svog predstavnika u Predsedništvu, to je bio Borisav Jović i, verovatno, da u razgovoru sa Borisavom Jovićem, za izgrađivanje zajedničkih stavova, mogao da ostvaruje odgovarajući uticaj. A često puta su i sednice Predsedništva ...

SUDIJA KVON: Izvinjavam se što vas prekidam, gospodine Jokanoviću. Ja sam mislio na položaj gospodina Miloševića na čelu Socijalističke partije Srbije, dakle, kao predsednik Socijalističke partije Srbije, a ne kao predsednik Srbije.

SUDIJA KVON: U tom svojstvu, vi se slažete da je on imao neku vrstu indirektnog uticaja na članove te stranke?

SVEDOK JOKANOVIĆ: Kao i svaki predsednik stranke, on je predsedavao sednicama i imao je uticaj na članstvo, predlagao, iznosio svoja mišljenja. Imao je uticaj na rad Socijalističke partije Srbije i na predloge koje Socijalistička partija Srbije, ovaj, formuliše i prezentira određenim organima, ali nije on to bio jedini, sam. Tu je postojalo i Predsedništvo i Sekretar i predlozi sa terena. Ako mi dozvolite, ja se ne slažem sa tim da je taj čarobni štap u ruci držao Slobodan Milošević, što se ovde stvarno želi ... I da je on postavljao, menjao, uticao. Takvu moć nije imao. A imao je ugleda, autoriteta i, ovaj, zastupao takve stavove koji su mnogi prihvatili, u najvećem broju, a bilo je i slučajeva kada nisu bili prihvatani i kada se odlučivalo na drugi način.

SUDIJA KVON: Hvala, gospodine Jokanoviću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Juče, pri kraju vašeg svedočenja rekli ste da je vaš prijatelj ili komšija, Bane Petrović, štitió Albance od paravojnih formacija. Koje paravojne formacije su delovale na Kosovu?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Posle ratova u Bosni i u Hrvatskoj ti, takozvani, "psi rata" su se pojavljivali i na Kosovu sa svojim kriminalističkim namerama da nešto opljačkaju i da neko zlo nanesu ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako su se zvale te grupe?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To su neki dobrovoljci. Dobrovoljci koji su došli do oružja i onda došli na Kosovo. Predstavljali se kao borci u jednom opštem haosu, koji je vladao ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zar ne možete da nam date imena, bilo koje ime tih paravojnih formacija koje su se borile ili već šta god da su radile na Kosovu? Postojale su različite bande za koje smo mi čuli. Možete li da nam date neko ime onih koje su bile na Kosovu?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Različite bande, čija imena ja ne znam, čija imena niko nije ni znao, nego su bande, koje su u grupi od dva, tri gledali gde će da naprave neko zlo ljudima na Kosovu i da opljačkaju ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako onda možemo da se na kratko vratimo na raniji period u razvoju paravojnih formacija. Da podsetimo Pretresno veće da ste vi bili potpredsednik Skupštine i tako dalje, između 1990. godine i 1994. godine, a Crvene beretke su osnovane 4. maja 1991. godine. Ko je plaćao Crvene beretke i kako? Vi ste bili u Skupštini Srbije u to vreme?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja to ne znam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Skupštine i Srbije i Savezne Republike Jugoslavije, da li su to bile Skupštine koje su odlučivale o budžetu ili barem imale reč o budžetu?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nisu imale reč, nego su usvajale budžet na predlog Vlade kao i u svakoj, verujem, državi. Verovatno ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Ako bi Vlada, bilo da je reč o Vladi Srbije ili SRJ, trošila novac na paravojne formacije, bilo bi primereno da Skupština bude adekvatno informisana o tome, zar ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: U redu bi bilo da, ako se nena-menski troše sredstva mimo budžeta, da Skupština bude informisana ili da neko od članova Skupštine to pitanje postavi u vidu poslaničkog pitanja, ili da koristi druge poslovničke mogućnosti. Na Skupštini, kad sam ja bio u Skupštini Srbije, nikad nije bilo postavljeno pitanje postojanja ili finansiranja nekih paravojnih, ovaj, grupa ili Crvenih beretki. To je meni nepoznato. Ja to ne znam. Ubeđen sam da je budžet imao poziciju za organe uprave, za Skupštinu i ostalo, a ne poziciju za Crvene beretke. To u budžetu nije moglo da bude.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što krenemo dalje postavio bih

jedno hipotetičko pitanje, tako i da optuženi može da ga razume. Ako se pokaže da je paravojne formacije angažovala i platila Srbija, vi, na vašem položaju potpredsednika Skupštine o tome treba da budete informisani, je li tako? To je prilično važna stvar, finansiranje paravojnih formacija? Vi ste morali o tome da budete informisani? **SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR:** Ja nisam morao da budem informisan, niti sam informisao, niti o tome bilo šta znam. Ja sam jedan od četiri potpredsednika Skupštine Ö

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da to ispitamo malo dalje. Vi ste bili član Skupštine koji je imao visok položaj u njoj. Vi dobijate budžet koji treba da pregledate. Da li ste ga vi pregledali? Da li ste ga čitali i proverili budžet i troškove koje treba da odobrite, jer postoje dve mogućnosti ili ste znali za to, a nećete da nam kažete ili ćemo u kasnijoj fazi pogledati SRJ, da je možda Vlada krila te troškove od Skupštine. Od vas tražim da nam pomognete da shvatimo koja je od ove dve situacije tačna?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja kao poslanik Skupštine Srbije o finansiranju Crvenih beretki ne znam ništa i sve što budem rekao je bez ikakvih znanja i saznanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znate da je postojao Vrhovni savet odbrane, telo koje je imalo funkciju vrhovnog komandanta oružanih snaga, je li tako?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: U Jugoslaviji ili? Postojao je Savet za narodnu odbranu SRJ, je l', ili SFRJ?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U Saveznoj Republici Jugoslaviji? Postojali su različiti nazivi i to je jedan od njih. To telo, a mi imamo dokumente o tome, je stvorilo sistem za finansiranje onih koji su se borili u Vojsci Krajine i Vojsci Republike Srpske. Dakle, za Srbe koji su se borili u Hrvatskoj i Srbiji i to je bilo u okviru 30. ili 40 kadrovskeg centra, koji je, u stvari, bio samo fiktivno sredstvo za kanalisanje novca. Da li vi, kao poslanik u Skupštini, koji je imao visok položaj u njoj kažete da niste znali za postojanje 30. ili 40. kadrovskeg centra koji je

imao na raspolaganju novac za plaćanje Srba, koji su se borili i u Hrvatskoj i u Bosni ili je to nešto što se krilo od vas?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Niti se od mene krilo, niti ja o tome šta znam. Kako je ta procedura išla, to vi, verovatno, vidim, nešto, imate nekakva saznanja, neke podatke, pa ćete imati prilike nekog drugog svedoka da o tome ispituje, a ja o tome zaista ništa ne znam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Shvatam ...

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: I pored svega što je gospodin Jokanović govorio, jasno da on s vojskom nikakve veze nije imao i mislim da je samo trošenje vremena, a koje je inače gospodin Najs uveliko prekoracio. Nema smisla maltretirati ovog svedoka pitanjima sa kojima on nikada u svojoj karijeri nije imao veze.

SUDIJA ROBINSON: Svedok može da odgovori.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U svetlu zapažanja optuženog, gospodine Jokanoviću, pomozite nam oko sledećeg: rekli ste da se Jugoslavija kretala prema zapadnim demokratijama pod njegovim vođstvom. Da li je vaše shvatanje takvo da je u zapadnim demokratijama nadzor nad finansijama, po pravilu, u donjem domu od dva doma parlamenta i da odabrani predstavnici onda nadziru način na koji se troši novac. Da li je to vaše shvatanje osnova zapadne demokratije?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam govorio o Ustavu koji je donet po ugledu na Ustave zapadnih zemalja. Nisam govorio o nadzoru nad finansijama, niti sam finansijski stručnjak, kako to ide i kako se, ovaj, dolazi do rešenja nadzora trošenja budžetskih sredstava. Kao poslanik dobijam određene materijale i prema svom interesovanju ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Oprostite što sam vas prekinuo, ali želim

svoje ispitivanje da privedem kraju. Ipak, vaše poslednje zapažanje se ne uklapa sa činjenicom da ste vi bili ta osoba koja je 1994. godine vodila istragu u vezi sa "Dafiment bankom"?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam bio poslanik savezne Skupštine i savezna Skupština je formirala anketni odbor koji je trebao da ispita okolnosti koje su omogućile da nastane "Dafiment banka" i posledice iz toga. To je jedan parlamentarni način rada, gde su poslanici tražili podatke od nadležnih organa koje bi prezentirali Skupštini. Ja nisam vodio istragu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izveštaj ste potpisali vi kao predsednik Odbora za istragu, a to je izveštaj u kome je notiran visoki nivo korupcije u toj piramidalnoj banci, gde je prikupljan novac i taj izveštaj je kasnije, od trenutka kada ste ga vi potpisali, bio razmatran i od strane onih koji su bili izvan tog tela?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Kao predsednik anketnog odbora, poslaničkog odbora, poslanika savezne Skupštine, ja nisam vodio istragu. Istragu vode organi MUP-a, Suda. Ja sam kao poslanik bio predsednik anketnog odbora ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Da li ste ustanovili da je optuženi imao veze sa tom bankom, kao što je to ustanovljeno u jednom drugom izveštaju, nakon toga?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To je jedan dobar izveštaj poslanika savezne Skupštine koji je jednoglasno usvojen i od pozicije i od opozicije. Anketni odbor je pribavljao niz podataka od svih nadležnih organa, saslušavao više puta, odnosno, slušao izjavu Dafine Milanović i nikad i nigde anketni odbor nije došao do saznanja da je u formiranju te banke i u njenom načinu rada bio umešan gospodin Milošević. U našem izveštaju govori se o slabostima guvernera Narodne banke, inspektora i drugih organa. Mislim da tu postoji predlog mera koji anketni odbor predlaže, a o gospodinu Miloševiću i o podacima ... I izjava bilo koga u tom pravcu nije postojala, niti je anketni odbor do takvih saznanja došao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pošto je maločas gospodin Najs pomenuo da sam ja imao neke veze sa tom "Dafiment bankom", čak je i pomenuo da ima neki izveštaj o tome, molim vas da posredujete da ja dobijem taj izveštaj, jer prvi put čujem da sam ja imao neke veze sa "Dafiment bankom", da dobijem ja i da pročitam taj izveštaj, na koji se on poziva. Vrlo sam radoznao.

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Ja ću da mu ga dostavim.

SUDIJA ROBINSON: Gospodin Najs, morate da završite sa ispitivanjem jer i optuženi mora da ima vremena za dodatno ispitivanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moje poslednje pitanje se vraća na istu temu. Između 1994. godine i 2000. godine vi ste bili savezni ministar unutrašnjih poslova, zatim ste bili Javni tužilac na saveznom nivou. Gospodine Jokanoviću, pored toga što ste čitali novine i gledali televiziju, mora da ste bili informisani putem mnogih Vladinih dokumenata. Možete li nam pomoći oko sledećeg. Kao što znate, nedavno su vlasti u Srbiji i Crnoj Gori apsolutno jasno rekli da je dosije o zaposlenju Mladića pokazao da je on bio u evidenciji sve do 2002. godine. Na koji način je on dobijao platu i zašto?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: To ja ne znam. To samo čitam u štampi i čujem od vas.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na vašoj funkciji, pretpostavljam, da ako se u dogledno vreme ustanovi na zadovoljavajući način da je tačno ono što se tvrdi, pod pretpostavkom da je to tačno, a vi kao ministar unutrašnjih poslova to niste znali, da li to znači da su ljudi krili tu informaciju od vas? Ako je tačno, ko je mogao da krije takvu infor-

maciju od saveznog ministra?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Mladić je valjda bio vojno lice. Šta je savezni ministar imao sa vojskom. Ja sa vojskom nisam imao nikakve dodirne tačke. Prema tome, vi mene pokušavate da uvučete u nešto sa čime ja nisam imao nikakvih dodirnih tačaka, niti saznanja.

SUDIJA ROBINSON: Hvala, gospodine Najs. Gospodine Miloševiću, da li imate dodatnih pitanja?

prevodioci: Mikrofon, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo nekoliko pitanja. Prethodno da vas zamolim nešto, jer ja zaista nemam dovoljno vremena. Sad mi je poslužitelj doneo ovaj primerak, kaže "Izveštaj anketnog odbora o situaciji u sektoru devizne štednje građana i finansijskom poslovanju 'Dafiment banke', 'Mešovite banke DD', 'Jugoskandika', 'Inos banke', 'Srpsko-moravske banke' i 'Aleksandar banke'" (Report of the Board of Inquiry on the Assessment of the Situation in the Sector of the Citizens Foreign Currency Savings, Financial Operations of the Dafiment Bank, Mixed Ownership Bank D.D., Joint Stock Company, Jugoskandik, Inos Bank, Srpsko-Moravska Bank, and Aleksandar Bank). To je jako veliki dokument, pa, pošto je gospodin Najs ovde objasnio da on poseduje informaciju kako ja imam neke veze sa tim, da li možete da posredujete da mi se obeleži gde to Ö

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, svjedok nije izneo nikakav komentar o tome. Nije bilo nikakvih dokaza o tome. Pre nego što počnete sa dodatnim ispitivanjem, dozvolite samo nešto da kažem. Pokrenuli ste pitanje vremena koje je dato za unakrsno ispitivanje. Mi smo dozvolili da unakrsno ispitivanje traje duže nego što bi bilo normalno, jer smo smatrali da je potrebno, ali ubuduće, gospodine Najs, bićemo mnogo striktniji jer moramo da osiguramo da optuženi ima dovoljno vremena za dodatno ispitivanje. Takođe, gospodine Miloševiću, molim vas, imajte na umu da vreme koje

prelazi dozvoljeno vreme za unakrsno ispitivanje, neće se računati u odnosu na vreme koje je vama dozvoljeno. Vi ćete imati dovoljno vremena da izvedete svoje dokaze kao što je to imalo i Tužilaštvo. Izvolite, počnite.

DODATNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nadam se da će biti tako, gospodine Robinson. Samo nekoliko pitanja, gospodine Jokanoviću. Ko je uveo vanredne mere na Kosovu 1989. godine?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: 1989. godine ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je deo koji vas je pitao gospodin Najs.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ja mislim Predsedništvo SFRJ.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala.

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: A odluke je donosilo Izvršno veće Kosova. Imam ovde "Službeni list".

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala. Pomenut je ovde amandman 47 i onda su citirani njegovi delovi. Neću u to da ulazim. Da li je, prema onome što ste vi ovde izneli, prema onome što se može videti iz dokumenata, da li je amandman 47 proizašao upravo kroz taj demokratski proces javne diskusije, koja se vodila širom Srbije, uključujući i Kosovo, kao njen deo. Da, ili ne?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da. Upravo sam rekao. Koji bi cilj javne diskusije bio, ako ne bude i nekih novih predloga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle amandman 47 bio je rezultat javne diskusije građana?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da, na celoj teritoriji Republike Srbije, uključujući i obe pokrajine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Jokanoviću. Recite mi, molim vas, pošto je ovde na prvoj strani, vi ste naveli goste, pa izgleda, pošto je to kratak spisak, da je broj gostiju mali. Ali ja želim da mi samo potvrdite jednu stvar. Vi obavestavate delegate da sednici prisustvuju i, pa onda stavljate dve tačke, pa nabrajate: "Sinan Hasani član Predsedništva Jugoslavije, Šefcet Jašari (Shefqet Jashari), takođe Albanac, član Predsedništva Srbije, Velimir Vukmanović i Ferat Ahmeti (Ferat Ahmeti), potpredsednici Skupštine Socijalističke Republike Srbije", a onda, zbirno navodite mnoge druge goste "zamenici predsednika Ustavne komisije, predstavnici Jugoslovenske Narodne Armije, predstavnici svih", naglašavam svih, "društveno političkih organizacija Pokrajine". Pominjete i zamenike generalnog sekretara savezne Vlade, za poljoprivredu, pa onda kažete "i predsednici Skupština opština i drugi gosti". Znači iz Skupština opština, kojih je bilo, koliko, 26 na Kosovu i ovi svi koji se pominju u množini. Dakle, ovaj spisak gostiju je povelik?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li to jasno?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Da, da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je bilo ko od tih gostiju, koji nisu, dakle, poslanici Skupštine Kosova, glasao prilikom izjašnjavanja u Skupštini Kosova?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je bilo ko, osim poslanika u Skupštini Kosova, glasao tada u Skupštini Kosova pred licem, kako ste rekli, 180 novinara?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste pomenuli da glasanja onda nije bilo elektronsko, nego javno. Da li vam je poznato da i sadašnje

elektronsko glasanje u Skupštini je, u stvari, javno, jer svako može da izvuče listing kako je glasao koji narodni poslanik, a da se tajno glasa samo o izborima pojedinaca za razne funkcije i još neka pitanja, naravno, koja su uređena Ustavom ili Poslovníkom Skupštine. Dakle, da li ima bilo kakve sumnje da je sednica Skupštine Kosova održana u skladu sa Ustavom Kosova i u skladu s Poslovníkom Skupštine Kosova, u to vreme?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nema nikakve sumnje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je postojala pravna mogućnost da se bilo koja odluka, znači, uključujući i ovu saglasnost na amandmane, ospori pred Ustavnim sudom?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Postojala je mogućnost da se osporava pred Ustavnim sudom, svaka odluka, koja se donese.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je ova odluka osporena pred bilo kakvim Ustavnim sudom u Jugoslaviji?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pomenuto je u objašnjenjima koja su pratila ovu Skupštinu, videli smo i u ovim izveštajima stranih agencija, sve se podudara samo je 10 bilo protiv i dva uzdržana, pomenuto je da su ti, koji su bili protiv, posle proganjeni i hapšeni. Da li je iko od tih koji su bili protiv, proganjan i hapšen?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nije niko proganjan i hapšen. Zbog glasanja u Skupštini niko nije mogao biti niti hapšen niti proganjan. To je bila i zakonska odredba. I imunitet.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Recite mi, gospodine Jokanoviću, još samo to, da li je iko iz Beograda za to vreme o kome vi govorite, znači, u vašoj karijeri do 1990. godine na Kosovu mogao da odluči o nečijem izboru unutar pokrajine Kosova?

SVEDOK JOKANOVIĆ – ODGOVOR: Nije mogao iz Republike Srbije niko da odluči ko će na Kosovu biti na nekoj funkciji do promene

Ustava 1990. godine, kada je uveden višepartijski sistem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, gospodine Jokanoviću. Nemam više pitanja.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Jokanoviću, ovime smo gotovi sa vašim svedočenjem. Hvala što ste došli pred Sud. Sada možete da napustite sudnicu.

SVEDOK JOKANOVIĆ: Hvala.

TUŽILAC NAJS: Dokazni predmeti? Hteo bih još nešto da kažem o dokaznom predmetu 253 u svrhu identifikacije. Koliko smo mi shvatili, taj dokumente nije bio preveden u celini jer je optuženi zatražio da se prevede celi dokument, a služba za prevod je rekla da žele da se identifikuju samo odlomci, koji treba da se prevedu. Dakle, oni su odgovorili na njegov zahtev i rekli da ne mogu da pomognu u pogledu prevoda celog teksta. U zadnjem trenutku, kada sam shvatio da nećemo dobiti englesku verziju, identifikovao sam stranice za koje mislim da će biti relevantne. Vezano je za sadržaj i težinu koje je optuženi dao u svom ispitivanju svedoka i u iskazu ovog svedoka. Dakle, odabrali smo neke stranice i pregledali ih tokom druge pauze, ali, na žalost, nije bilo dovoljno vremena da vam to predstavim na zadovoljavajući način. Naš je zahtev da se dokazni predmet uvrsti sa ovim odlomcima čije smo prevode dobili, tako da će to biti neki selektirani odlomci i optuženi može uvek da zatraži prevod dodatnih odlomaka, kao što je tražila služba za prevođenje i onda, naravno, zadržavam pravo da se, eventualno, usprotivim relevantnosti tih odlomaka ili postavim pitanje nekom drugom svedoku o tome. Isto tako, optuženi je pročitao odlomak koji je vezan za amandmane na Ustav. To su dokumenti koje vi treba da imate, koliko znam.

SUDIJA ROBINSON: U redu, uradićemo tako.

TUŽILAC NAJS: Hvala. Drugo, mislim da ovom dokaznom predmetu nismo dodelili broj. To je javni dokument. Pogledali smo prva dva članka i još jedan nakon toga, odnosno njegov manji deo, koji počinje na stranici 5632.

SUDIJA BONOMI: Kao i 5647.

TUŽILAC NAJS: Da, bilo ih je četiri ukupno. To sam prevideo. Pretresnom veću ostavljam da odluči da li će ovo da stavi kao zbirku ili ćemo da izdvojimo samo ova četiri. Možda ćemo se na to vratiti nešto kasnije, jer to pokriva period za koji smo zainteresovani.

SUDIJA ROBINSON: Isključićemo ostalo.

TUŽILAC NAJS: U redu. Hvala na tome. Kao što sam rekao, zatražićemo da se doda jedno ime popisu potencijalnih svedoka i to ime će se dodati na popis "B" liste Tužilaštva.

SUDIJA ROBINSON: Nemamo taj broj.

SUDIJA KVON: Treba nam taj broj.

TUŽILAC NAJS: Sudija Kvon je uvek ispred mene, što se tiče toga.

sekretar: To će biti dokument P796.

SUDIJA KVON: A članak 300?

TUŽILAC NAJS: Da.

sekretar: Članak tri Ö

SUDIJA KVON: Ne, pitao sam za strane.

TUŽILAC NAJS: To je već deo uvedenog dokaznog predmeta. I, ako stignu kasnije još neki prevodi, to će se dodati.

SUDIJA KVON: Imate li član 3 na BHS-u?

TUŽILAC NAJS: Da, imamo ga na BHS-u.

SUDIJA KVON: Koji je to broj?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ovde u transkriptu član 3, reč je o članu 300 Ustava. Shvatio sam da govorimo o članu 300 Ustava, a ne o članu 3, da ne dođe do zabune.

SUDIJA ROBINSON: Da, 300. U pravu ste, gospodine Miloševiću.

TUŽILAC NAJS: Postojeći dokazni predmeti su u celini na BHS-u, kao što mi kaže gospođa Diklić i to je 526, tabulator 6. Postoje neki delovi koji su prevedeni za svedoka Kristana. I ako je to prihvatljivo Pretresnom veću, kasnije bismo dodali prevod tog dokaznog predmeta. Ako vam je to prihvatljivo.

SUDIJA KVON: Dakle, radi se o Ustavu. To je broj 526, tabulator 6.

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA BONOMI: Tamo se nalazi i prevod?

TUŽILAC NAJS: Tamo se mogu naći postojeći prevodi delova.

SUDIJA KVON: A ne želite da uvrstite transkript "Smrt Jugoslavije" (The Death of Yugoslavia)?

TUŽILAC NAJS: Da, dva isečka iz toga.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, odlučili smo da ne uvrstimo čitav dokument, već samo neke delove. Što se tiče isečaka, svedok

nije mogao ništa da utvrdi.

TUŽILAC NAJS: Ako mogu da kažem, kao prvo, ovo svedočenje je služilo nekolikim ciljevima. Ako se sećate Vlasi, osoba koja je dugo bila na popisu "B", treba da objasni pozadinu cele situacije i postavio sam pitanje svedoku o tome šta se nalazilo iza promena u Predsedništvu Komunističke partije i, u svakom slučaju, on je za to znao. Drugi isečak se ticao velikog okupljanja koje se dogodilo pre uvođenja vanrednih mera. Mislim da je svedok nešto o tome znao i da je rekao da je to video na televiziji. Radi se o važnom događaju u hronologiji ovog predmeta.

SUDIJA ROBINSON: Onda ćemo da uvrstimo i isečak broj dva?

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: O ova dva isečka ćemo doneti odluku kasnije. Možemo da ih označimo za svrhu identifikacije?

TUŽILAC NAJS: Kako želite.

sekretar: Isečci će biti P797, označeni za svrhu identifikacije. Video isečci 1 i 2.

TUŽILAC NAJS: Dok još stojim hteo bih da kažem da je sledeći svedok Terzić poslao izveštaj veštaka. Juče uveče smo dobili dva velika seta materijala. Deo toga nije preveden, možda većina toga. Ne znam koliki je procenat preveden. Čini se da će svaki sekund mog vremena od sada do ponedeljka biti obeležen radom i biće vrlo teško da se pozabavim sa dva puna bajndera materijala, naročito zato što većina nije prevedena. Ne želim ništa više od toga da kažem, ali biće teško da se prođe kroz materijal koji nije preveden i koji smo kasno dobili.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, uporno dostavljate materijale koji nisu prevedeni. U prošlosti smo vam izlazili u susret,

ali sada izuzeci postaju pravilo, stoga vas upozoravam, ukoliko se to nastavi mi ćemo da zabranimo uvođenje tih dokaza u spise. Pravilnik Tribunala mora da se poštuje. Postoje dobri razlozi za to. Imajte to na umu. Prekidamo sa radom do ponedjeljka u 9.00.

Fond za humanitarno pravo